

PERIODICH QUINZENAL, ARTISTICH, LITERARI Y CIENTIFICH

Any XIII

Barcelona, 31 de Juliol de 1892

Núm. 289

PREUS DE SUSCRIPCIO				Fundador: Carlos Sanpons y Carbo	PREUS DE SUSCRIPCIO, PAGANT EN OR		
ANY	SEMESTRE	TRIMESTRE			ANY	SEMESTRE	
Espanya.	15 pessetas	8 pessetas	4'50 pessetas		Cuba y Puerto-Rico.	5 pesos forts	3 pesos forts
Faissos de l'Unió Postal.	20 " "	11 " "		DIRECTOR	Filipinas, Mègich y Riu de la Plata.	6 " "	3'50 " "
Números solts, 1 pesseta. — Los extraordinaris à preus convencionals.				FRANCESCH MATHEU	Totas las suscripciones han de pagarse per endavant.		
Se publica'ls dias 15 y ultim de cada mes.				Redacció y Administració: Gran Vía, 220.	Anuncis y reclama à preus fixos.		

DON EMILI PI Y MOLIST, † lo dia 29 del Juny prop-passat.

Per Thomas Pijolius.

SUMARI

TEXT.—*Crònica general*, per Enrich Laporta. — *D. Emili Pi y Molist*, per Joan Duran. — *207 hores catalanes (any 1655)*, per Joseph Soler y Palei. — *La Reyneta del Cadi* (continuació), novel·la per Mari Genis y Aguilar. — *Resposta* (poesia), per Joan Maragall. — *Le fill d'Es Nant* (narració), per Joaquim Riera y Bertran. — *El fas del bord*, per Joan Pons y Massaveu. — *Intima* (poesia), per Francisco Bartina. — *A Tarragona*, per L. Garcia del Real. — *Catalans de França*, per Justí Pepratx. — *Nostres grabats* — *Espectacles*, per X. — *Notes útils*.

GRABATS.—*D. Emili Pi y Molist*, per Thomas Pijoulin. — *Al hostal*, quadro de E. Gelli. — *Una consulta a Tiflis*, quadro de J. Eisenhut. — *La Moll*, quadro de A. Achenbach. — *Lectura agradable*, quadro de C. Kiesel. — *Tarragona: Porta ciclópea; Sepulcre dels Scipions*, de fotografies del Sr. Torres. — *Puigcerdós: Vista de la població veta*. — *Torrons: Incendi del pont de barcas*, dibuixos trets de fotografies per J. Subieta-Lleopard.

CRONICA GENERAL

Encara que ha continuat aquí l'estat de guerra, ha sigut tan completa la calma y la situació, al menys en aparença, tan tranquil·la, que semblava inventada aposta pera l'estat en que oficialment nos trobavam aquella allocució catalana: *si axò es guerra...*

En cambi en altres punts d'Espanya, majorment a Madrid tot disfrutant de les avantatges del *estat de pau*, hi han esclatat alguns desordres y conflictes, que han donat prou que fer a les autoritats. Després de la *huelga* dels telegrafistes, acabada com sabem, ha vingut la protesta tumultuosa de les venedores en les plagues-mercats de Madrid, indignades per l'aument del impost que pagan al municipi: los avalots de Calahorra, que foren cosa seria fins al punt de determinar la declaració del estat de siti; la *huelga* dels practicants dels hospitals, per motiu de reformes que afectaven al cos, y la dels bolsistes, per l'establiment d'un dret sobre ses operacions (aquestes dues *huelgues* han estat a Madrid); tot plegat ha assenyalat un període d'agitació especialíssima, y, si's considera que'l partit que ara governa es lo qui modestament se diu l'únich capàs de mantenir la seguretat y l'ordre, motiva la pregunta que feya ab oportunitat un diari: «De què servexen los conservadors?» «De què servexen?» La resposta no cal apuntarla: prou que cada lector la donarà *in mente*, y es casi segur que en ella hi regnaran una conformitat y una armonia veritablement consoladores.

La Academia de Belles Arts de Barcelona dedicà a la memoria del senyor marquès de Sentmanat, president que fou d'ella, una solemne sessió, tinguda en lo primer pis de la Casa Llotja. Umplí la sala selecte concurs, ocupant la presidència'l senyor don Carles de Fontcuberta y ls delegats de les Corporacions municipal y provincial; en setis preferents s'hi veyà a altres representants y a individus de la familia del ilustre finat, axí com al retrato del meteix senyor marquès en lo lloch més visible de la sala.

Oberta que fou la sessió per lo senyor president, fou concedida la paraula a don Andreu de Ferrán, secretari de la Academia, qui detallà en sa memoria ls actes que realisà la metexa durant lo curs darrer, distribuintse totseguit als alumnos premiats les recompenses a que s'han fet acreedors, en qual acte ls endressà algunes reflexions lo professor senyor Vacarissas.

Finida aquesta primera part, l'acadèmich don Francisco Miquel y Badia donà lectura a un escrit biogràfic y encomiastich del Excelentíssim senyor don Ramon de Sentmanat, y s'acabà la sessió després d'algunes paraules del senyor Benet y Colom, representant de la Diputació provincial y del parlament de gracies que'l senyor president dirigí a aquesta Corporació y al Excelentíssim Ajuntament, protectors de la Academia, y a tots los qui foren presents al acte que s'acabava de celebrar.

Encara que ha d'ésser ben curta la secció bibliogràfica, no es del cas passarla per alt, per la qualitat de les obres noves que deuen figurarhi; tals son la comedieta *Las bodas d'en Cirilo*, del distingit escriptor don Emili Vilanova, posada en lo teatre de Novetats temps arrera ab notable èxit, y'l volum dels *Jochs Florals de Barcelona*, contenint los treballs premiats, y ls discursos llegits en la poètica festa d'enguany.

Los desdixats vehins de Puigcerdós han pogut per fi instal·lar-se en les cases del nou poble, qu'en lloch més segur ha axecat per subscripció pública la iniciativa de la premsa Associada de Barcelona. L'acte formal de la entrega's verificà'l dia 29 del mes passat en la ciutat de Tremp, a presència de tots los vehins del poble ensorrat y de molts de Tremp, y presidit per lo senyor president d'aquella Audiencia, senyors Tobella y Maluquer y Anzizu, de la Premsa d'aquí, reverent senyor Rector de Puigcerdós, diputats provincials y altres distingides persones. Les sis isles del nou Puigcerdós portaran los noms de Barcelona, Lleyda, Clavé, Premsa Associada, Reus y Sabadell, y la plassa's dirà de Catalunya. Allí's firmà la escriptura de cessió, y s'acabà ab l'acte de la adjudicació per sorteig de les noves cases a les families, a cada una de les quals se donà la clau de sa habitació. No cal parlar del goig y del agraïment que sentíen aquells vehins, tenint de nou la suspirada llar, ni del esperit catalanesh que animà l'acte de la entrega: en tot ell se parlà en català y s'hi posà fi ab un crit de «Visca Catalunya».

Al vespre del meteix dia de Sant Pere, aprofitant la estada del senyor Tobella a Tremp per l'objecte expressat, se'l convidà a que donés una conversa agrícola, en la qual tractà tres assumptes de gran oportunitat: es interès, la agricultura, la vinenta Exposició de Tremp y'l catalanisme, essent escoltat ab marcada atenció y saludat ab calorosos aplaudiments.

En los concursos de violi, celebrats últimament en Brusseles, s'ha distingit notablement lo jove net don Lleó Fontova, dexeble d'aquell Conservatori, ahont estudia pensionat per S. M. la Regenta d'Espanya. Lo fill del malaguanyat actor català es lo qui ha obtingut en la classe del professor M. Colyns, després d'empenyada lluyta, lo primer premi ab la més elevada distinció; ara fa dos anys hi guanyà'l segon premi, y en los darrers exàmens públics (1891) ell meteix se posà fora de concurs, renunciant axí al premi primer, que tenia ben segur, ab l'objecte de rebre un any més les profitoses y sòlides instruccions de son eminent professor. Un diari de Brusseles, al consignar aquest fet, revelador d'una constancia y d'una modestia massa poch freqüent en los cursants del Conservatori, lo proposa com a materia d'imitació, y acaba dihent del jove Fontova, que avuy posseheix ja unida a ses dots natives la tècnica que's necessita pera treballarles, encaminarles y fortificarles.

D'entre les variades y nombrosíssimes festes que per Sant Miquel dels Sants ha celebrat enguany la ciutat de Vich, reclaman d'una manera preferent la nostra atenció dues de caràcter literari, encaminades a enaltir la memoria de dos insignes fills de Catalunya, qu'en aquella ciutat obriren sos ulls a la llum de la vida. Es la una la solemnitat de col·locar lo retrato del famós jurisconsult En Jaume Callís en la galeria de vigatans il·lustres, instal·lada a Casa de la Ciutat: la ressenya biogràfica fou comandada al distingit advocat senyor Viguer, qui cumplí son comès ab un treball nutrit y notabilíssim, que acreditava la il·lustració del seu autor; la pintura que representa al cèlebre vigatà, deguda al artista senyor Puig, es també digna d'encomi y fou descoberta en l'acte de la festa per lo senyor bisbe de Vich.

Lo Círcol Literari de la metexa ciutat commemora, com en los anys anteriors, en lo dia 9 de Juliol la mort del gran filòsof don Jaume Balmes, ab una sessió literaria y musical, en la qual donà a conèixer un discurs apologètic de Balmes, considerat com a periodista, l'lorejat escriptor català don Lluís B. Nadal, exposanthi, correctament expressades en la nostra llengua, atinades reflexions sobre la aplicació al nostre temps de les idees que aquell filòsof ab la vista potent dels genis dexà tant d'abans consignades en sos escrits; aquesta tasca d'encomiar al insigne Balmes debía complirla en aquell acte'l distingit escriptor y reputat metge don Emili Pi y Molist, mort en lo mes darrer, a qui dedicà un sentit recort lo senyor Nadal. Una poesia de Balmes y altres de la senyoreta Font y del senyor Fargas, alternades ab varis números de música, y per final lo discurs de comiat del senyor Fatjó-Vilas (Joseph), arrodoniren lo programa de tan interessant y profitosa festa.

L'execució de Ravachol, lo cèlebre anarquista, se va consumir, com estava disposat, y aquí, com a tot arreu, lo fet va tenir la seva part en les converses; y encara's va estroncar més aviat de lo que semblava la fal·lera de parlar del infelís criminal, perque aquí també's va alçar lo patibul, ahont, ab desusada presència d'ànim (segons testimonis nos asseguran) cumplí'l terrible fallo de la justícia l'Anicet Peynador. No va acudirhi pas poca gent al lloch del suplici, comentant lo crim, lo procés y totes les circumstancies del reo com es de rigor en aquets cassos; ni's van quedar curts alguns diaris al donar compte de les derrereres hores de la vida del Peynador; la curiositat del públich s'ha explotat igual que altres vegades y ha estat ben satisfeta, encara que no sens protesta dels que, ab molt bon seny, no troban aquest medi de negoci prou decorós y escayent a la noble institució del periodisme.

Pera'l concurs de societats corals que tindrà efecte en lo darrer dia del present Juliol a Sabadell hi ha oferts tres premis, que serán adjudicats segons les condicions detallades en lo programa, escrit en la nostra llengua, que s'ha publicat al efecte.

Consignem en aquesta secció la publicació del cartell corresponent al Certamen del *Centre catalanista d'Olot*, en lo qual s'ofereixen onze premis a altres tantes composicions literaries.

Entre les determinacions preses per l'excelentíssim Ajuntament de la nostra ciutat, encaminades a celebrar d'una manera digna lo centenari del insigne Colón, deu esmentarse especialment la de fer encunyar la medalla commemorativa, obra del escultor compatrici nostre don Eusebi Arnau. Aquesta preuada obra artística fou tramesa per son autor al concurs convocat en Madrid pera obtenir lo millor projecte de medalla commemorativa del descobriment de les Amèriques, y posada en la primera ratlla entre totes les demés presentades, segons la opinió del públich competent y dels periodistes de la capital d'Espanya; no obstant, lo veredict del Jurat concedí la recompensa oferta al projecte d'un altre artista concurrent, germà d'un personatge influent en la política espanyola y d'un altre senyor que figurava entre ls individus del meteix jurat. Un veredict com aquest causà un pessim efecte a la opinió, reflexada per los periòdichs, y en quant al senyor Arnau, ab la convicció que tenia de la superioritat de son projecte, confirmada per lo parer de les persones il·lustrades i imparcials, li produí una impressió tal, que volgué fins destruir lo model; mes gracies a les gestions d'un senyor regidor del nostre Ajuntament, s'ha conseguit que la Comissió municipal de Governació acordés la encunyació de la medalla, ab les modificacions precises pera posar lo primitiu projecte en armonia ab la recent adopció de la obra per l'Ajuntament en nom de la ciutat de Barcelona.

Don Emili Pi y Molist, que morí'l dia 29 del mes passat, era una veritable gloria de la Medicina catalana y un reputadíssim literat; sobressortint en la especialitat frenopàtica, era ja de temps director del manicomi del Hospital de la Santa Creu, y també en la actualitat ocupava per tercera vegada la presidència de la Real Academia de Medicina y Cirurgia d'aquesta ciutat. Recordem entre les obres que dexa publicades la notabilíssima *Primeres del Don Quijote en el concepto médico-psicológico*; també son seves les notes que il·lustran la obra *Barcelona antigua y moderna*, de son pare'l malaguanyat Pi y Arimon. De tracte excelent y honrada immaculada, en tots conceptes dexa sa mort un buyt difícilíssim d'umplir. Al cel sia.

ENRICH LAPORTA.

LO DOCTOR DON EMILI PI Y MOLIST

Després de la del sabí metge doctor Campà, la Ciència Mèdica Catalana ha perdut fa poch temps altra respectable figura, la del eminent frenòpata y celebrat escriptor don Emili Pi y Molist, qual retrato publiquem avuy. Las revistes y periòdichs de tota mena y d'Espanya tota han esbombat arreu la dolorosa noticia de tal pèrdua desfentse en entusias-

tas elogis al literat y al home de ciencia. Ni una sola excepció ha desil·lustrat aquest chor encomiastic.

Don Emili Pi y Molist nasqué a Barcelona lo dia 29 d'Octubre de 1824, essent sos pares lo celebrat historiayre en Pi y Arimon y donya Teresa Molist. Visqué casi constantment en aquesta ciutat é hi feu sos estudis en la Facultat de Medicina, ab lluhiment extraordinari. Ja allavors se demostrá la seva doble vocació: la de literat y la de frenòpata; la primera component alguns notables treballs d'amenat literatúra, y la segona guanyant en renyida competència ab personas del valor de don Pere Felip Monlau, lo premi ofert per la Societat Barcelonina d'Amichs del País a la millor memoria pera «erigir fora de las murallas de la ciutat un hospital per boigs d'abdos sexes». Era tot just batxiller en Medicina quan guanyá aquest premi, que li valgué medalla d'or y'l diploma de soci de mèrit de la corporació esmentada.

També guanyá en concurs científich, y d'un modo honrosíssim, sa entrada en la Real Academia de Medicina y Cirurgia de Barcelona, primer com acadèmic corresponent, y seguidament de número.

Sa reputació aná crexent ab sa laboriositat. Si de sa ciencia no'n quedessen altres fruyts, duas obras sevas l'acreditarian en la posteritat: lo *Manicomio del Hospital de Santa Creu*, com a frenòpata, y *Los Primeros del Quijote*, com a escriptor. La memoria que presidí a la construcció del primer (fruyt de fondos estudis teòrichs y pràctichs, y de la visita feta als millors instituts frenopàtics del extranger) es considerada com un *capo-lavoro* en sa especialitat. Respecte al mèrit literari de *Los Primeros del Quijote*, s'hi ha agotat lo capítol de las alabansas, havent merescut qu'un home de tanta autoritat com don Marcel·l Menéndez y Pelayo digués que tal llibre *es un alarde de ingenio, de ciencia y de buen sentido, realizado por las galas de un estilo hermostimo y de una lengua castellana tan pura y tan rica, que hace duñar de que sea catalán el autor*.

La Real Academia esmentada, de la que havia sigut president algunas vegadas, y qual càrrech des-empenyava quan morí, en atenció als seus mèrits extraordinaris, li dedicá un obsequi sense precedents en la corporació, ó sia la celebració d'una sessió pública y solemne en son exclusiu obsequi, *sent encara viu*. Aquesta sessió memorable s'efectuá en la vetlla del dia 6 de Desembre de 1890, lleginthi treballs las principals figuras mèdicas de nostra ciutat. Y en aquella vetlla, entre familia, lo doctor Pi y Molist (tan modest que fugia de tota exhibició, y a qui no's pogué may retratar sinó un sol cop y encara enganyantlo), hi llegí un treball notabilíssim, *L'autobiografía propia*, modelo de franca senzillesa, de modesta ingenuitat, de graciós enginy, d'estil y de bon gust.

Admirat per sos mèrits literaris y científichs, respectat y estimat de tothom per las condicions de son caràcter, lo doctor Pi y Molist ha devallat a la tomba. LA IL·LUSTRACIÓ CATALANA, al associarse a chor general qu'es plany de la pèrdua de tan eminent fill de Catalunya, rendeix avuy a sa memoria un homenatge de respecte y d'admiració.

C. L.

267 HÈROES CATALANS

ANY 1655

Diu un modern historiador de Catalunya al anomenar als jefes del partit anti-castellà ó separatista, que á pesar de la rendició de Barcelona del dia 11 d'Octubre de 1652, continuaren la lluyta dels catalans aliats ab los francesos pera resistirse á la dominació castellana, que ha tingut que cassar al vol ayals noms, puix que no's troban reunits en cap

autor, exceptuat en Feliu de la Penya, que s' ocupa ab alguna detenció dels fets de Catalunya posteriors á l'antedita capitulació.

Los que anomena en Balaguer, que es aquest escriptor, son: Francisco Segarra, Francisco Martí y Viladomat, Ramon Trobat, Felip de Copons, Joseph Queralt, Nicolau Manalt, Isidro Prat, Joseph de Margarit, Joseph de Dárdena, Manel de Aux, fra Gaspar Sala y Berat, Diego de Maifar y Sors y Francisco Fontanella.

Detrás d'aquestos homens, no cal duptarho, n'hi havia d'altres, afegeix en Balaguer. Efectivament, n'hi havia d'altres, y tota vegada que'ls havent trobat, los donarem á conèixer tots, sens distinció de categorías, puix que son tots ells dignes de perpètua llahor y recordansa.

Ignorem si algú altre ha regirat al efecte'ls arxius de Barcelona, y havent trobat algun document pertinent, ha pogut publicar exos noms invictes. Mes no ho creyem, y per axó es que'ns decidim á donarlos al publich, extrets del Llibre del batlle de Tarrassa Joseph Ubach, dels anys 1653 á 56, que's guarda al Arxiu Notarial de la propia ciutat.

Ab la data del primer de maig de 1655 hi há registrat en l'esmentat llibre un «Memorial dels noms, son estats traydors ó rebeldes á Sa Magestat, cridats per enemichs del Rey ab les crides publicades en Barcelona á 31 de mars prop passat.»

P.^o Don Joseph de Biure y Margarit. — Yt. Don Joseph de Ardena y de Enrich. — Lluís Bataller Notari. — Vicens Farriol Escriptor. — Seuer Soler. — Esteua Dutrai Chirurgia. — Joseph Fontanella en quiscun dret Doctor. — Francisco Fontanella son germá. — Francisco Mateu Doctor en Medicina. — Don Bernat de Vilallonga. — Francisco Borrell dit lo Capitá. — Don Phelip de Copons en quiscun dret Doctor. — Joseph Queralt en quiscun dret Doctor. — Francesch Martí y Vilademor en quiscun dret Doctor. — Francisco Sagarra en quiscun dret Doctor. — Fructuos Queralt. — Batista Queralt en quiscun dret Doctor. — Sebastiá Queralt. — Don Francisco de Ayguaviva. — Don Joseph Caluo. — Emanuel Matali en quiscun dret Doctor. — Joseph Fita Notari. — Joseph Mitjans. — Jaume Bru. — Galceran Calhorts y de Soler. — Elisabet la Cavalleria viuda. — Miquel Tamarit. — Joseph Vilauella dit lo Borni. — Maria Cornell viuda. — Don Gaspar Biure y de Margarit, Ciudadans de Barcelona. — Joseph Bassedas y Biure de Figueres. — Francesch Cases menor de Girona. — Francesch Ramanya pages de St. Vicens de Sarriá. — Grau dit lo Capitá. — Joseph Marsal de Girona. — Joan Almar de St. Pere pescador. — T. Font y T. Vilat de la Vila de Parelada. — Francesch Conill del lloch de Avinyonet. — Emanuel Aux habitant en Barcelona. — Joseph Barrera olim ueguer de Cerdanya. — Joseph Rocabrú de Figuerola. — Mossiur T. San Martí y Granclachdis. — Antoni Malla y Hyacintho Malla germans. — Francesch Malla y Pere Malla. — Lluís Coderech de Puigcerdá. — Joan Antoni Maurell de Puigcerdá. — Joan Tost olim ueguer de Puigcerdá. — Francisco Masachs pagès de la Vall de Carol. — T. Sato de la dita Vila de Carol. — Raphael Cerdá de la Ciutat de Girona. — Roig Doctor en medicina de Mataró. — Don Joan Margarit y Pere Melich de la present Ciutat de Barcelona. — Raphael Antillach y Nicolau Guari de Banyolas. — Joseph Lladó Argenter de Granollers. — Palmarola dit lo Capitá. — Auger texidor de Ili y T. Salijes corder de cordes de moles de Barcelona. — Jaume Pla. — Pere Marques y Cots de Torrecilla de Montgrí. — Pere Cristofol carreter de dita Vila. — Matheu Ulmar de la de dita Vila. — Agustí Riera de dita Vila. — Don Galceran de Cruylles. — Emanuel St. Dionis. — Joan Vergonyos de Palafrugell. — Joseph Rabera de Banyoles. — Pere Prim de Bordils. — Joan Coll ferrer de Porqueres. — Planter de Falgous. — Joan Feliu y Coll del mas Cebria. — Pere Real de Volpellach. — Joan Canet y Ylla de Pals. — Gomis de la Bisbal. — Joan Vilar parayre de Cenna. — Conill de Avinyonet. — Joan Canet pages de Canet de adri. — Bori de Bordils. — Baldiri Sponella del lloch de Vilademuls. — Miquel Gros del lloch de Orriols. — Miquel Palou de dit lloch. — Soler de dit lloch. — Baldiri Fajada del lloch de Viladasens. — Joan Maonau del Veynat de Mora. — Joan Maurici de dit lloch de Viladasens. — Francesch Oliuell del lloch de Orriols. — Esteua del lloch de Salua. — Garau Moier de dit lloch. — Joan Mestall de dit lloch. — Garau Galtes

de dit lloch. — Salvador Homs del lloch de Ceruá. — Pere Bassagoda de dit lloch. — Costa de dit lloch. — Nicolau Puig notari de Verges. — Jaume Vilar menor de Vilapriu. — Miquel Mallol de dit lloch. — Pere Costa del lloch de Colomes. — Joseph Aliart pages de la Tallada. — Riera de Palau sots ueguer de Besalu. — Amell de Basalu. — Torrent de Banyoles. — Fexes de dita vila. — Verdaguier Major de dies de la parroquia de St. Gregori. — Ysclé Puig del lloch de Santenys. — Castellar del lloch de Santenys. — Llopis habitant en Banyoles. — Monfort habitant en Banyoles. — Martori Allou de Porqueres. — Francesch Garriga de Fontcuberta. — Casanoves Doctor en medicina de Banyoles. — Saura. — Garau Fortia treballador de Colomes. — Amat. — Puig pages de Siudans. — Pere Antoni del Veynat del Empuries. — Joan Giminelis. — Benet Filuula y Alrich notari de Besalu. — Joseph Llobet Notari de Castelló de Empuries. — Joseph Gostar Notari de dit lloch. — Puignau de Empuries. — Puig de Anfos. — Orts negociant de Empuries. — Joseph Albert Notari. — Pere Romaguera blanquer. — Pere Riera texidor de llana de la Bisbal. — Bernat Villosa escriptur de la Bisbal. — Lo Doctor Mr. Magi Poso. — Maria Poso y Ribes sa muller. — Don Joseph Tort, Magi Tort germans. — Hyeroni Foix, Antoni Foix germans. — Don Francisco Vilana dit lo Capitá ó bras del batalló. — Isidro Ferrats y Beuna pages de la Sala sota Foga. — Don Carles de Caldes y Sabadell. — Raphael de Rocabrú. — Joan Pau Casanovas dit lo borni de Sarriá. — Joan Terdor treballador del lloch de St. Esteua de la Costa. — Francesch Sala de la vila de Ceruera. — Miquel Bosch. — Miquel Pinos y Torrento. — Joseph Mas dit lo tip de pa. — Lo hereu Coma de Fornils. — Miquel Colell alias lo Gollut de Ridaura. — Joan Rellachs. — Pere Joan Trona. — Antoni Sabaier alias lo pobre de Taradell. — Miquel Malalt de Camprodon. — Joan Oliveres de Ridaura. — Miquel Comas de Fornils. — Dit lo hereu Colomer de Bianya. — Dit lo hereu Espinet de Rupit. — Dit Borrascas de dit lloch. — Antoni Oliveras de Ridaura. — Emanuel Ferrer de dit lloch. — Dit lo hereu Rabogent de St. Feliu de Pallarols. — Jacinto Bastons de Ridaura. — Rafael Bastons dit lo poll de dit lloch. — Joseph Cultaller alias lo cony de dit lloch. — Pexich texidor de dit lloch. — Dit lo hereu Toronell de dit lloch. — Lo dit hereu Coromina de Sant Priuat de Bas. — Antoni la puja dit Antoni Ferrer del lloch de Mallol. — Sagimon Orri del lloch de les Preses. — Antoni Joan Ayguabella. — Fageda del lloch de les Preses. — Auellana de dit lloch. — Isidro Matabosch de dit lloch. — Matheu Matabosch de dit lloch. — Isidro Bastons de Ridaura. — Famada de les Preses. — Famadas del Mallol. — Dit lo soldat de Bianya. — Lo hereu Plamias de Vallfogona. — Joseph Puiguet de St. Ysclé del Collort. — Magi Roca treginer de la parroquia de St. Esteua de Bas. — Esteua Pau Bertran de dit lloch. — Dit lo Estudiant Bertran de dit lloch. — Joseph Bo Osta del Grau. — Margarit de la parroquia de Rupit. — Fra Gorino de dit lloch. — Esteua Fillol de la plana de Bas. — Gererols de dita plana de Bas. — Guell de dita plana de Bas. — Bosch de dita plana de Bas. — Antoni Cerdá de dita plana de Bas. — Joan Jorda de dita plana de Bas. — Joan Phelip de dita plana de Bas. — Antoni Arcis del lloch de Rupit. — Corominola de Sant Priuat de Bas. — Lluis Bertran de St. Esteua de Bas. — Joan Rouira de Joanetas. — Peuti criat del Balle de Pruit. — Joseph Capfort de Pruit. — Pere Martri Vila de Bascarons. — Barthomeu Bosch del lloch de Joanetas. — Jaume del hereu. — Phelip Bertran. — Cirera de Bas. — Matheu Ferrer. — Isidro Bach. — Soler. — Batista Bosch dit lo renegat. — Dit lo hereu Mas Oliuet del lloch de la Pinya. — Joseph Planes de Cruanyas. — Lo hereu Planes de Cruanyas de Ridaura. — Lo fill de Francesch Jorda. — Altre fill del mas de Golljoin. — Silvestre Cortils de dita parroquia de Ridaura. — Lo hereu Llagostera del lloch de la Pinya. — Barthomeu Llagostera de dit lloch. — Bartina del Coll. — Barthomeu Roure de Colljourn. — Pere Mas dit lo masouer de la ballia de la Pinya. — Joan Llorens Perris de Ridaura. — Miquel Bigit de les Ancies. — Dit lo hereu Salerich de les Ancies. — Ferriol Angelats de les Ancies. — Cunyat de dits Angelats habitant en la parroquia de Amer. — Pere Boxeda. — Joan Bruguera dit lo hereu Joan Bruguera. — Jaume Bruguera son fill. — Vicens Mas Vidal. — Francesch Bonamich. — Sagimon Corder tots del terme de Roda. — Guillem Peix alias lo esguerrat dels Menerons. — Bernat Mitjá de Camprodon. — Francesch Verdosa alias dit lo gelat del lloch de Fontpadosa terra de Cerdanya. — Pere Goday alias dit bitola del lloch de Tucs terra de Conflent. — Bernat Boyria menor del lloch de St. Salvador de Breda. — Francesch

AL HOSTAL, quadro de E. Gelli.

Mascorda de dit lloch. — Vicens Fuster de dit lloch. — Dit lo hereu Moncau de Tagamanent. — Miquel Pujol de Arbucies. — Dit lo hereu Riera de Plantadis. — Raphel Planes de Canouas. — Pere Poch pages del lloch de Fogas. — Joseph Sala alias dit lo rector del treballador del lloch de la Mora bisbat de Vich. — Joseph Colell alias dit lo garlet del Esquirol, pages de St. Julià de Cabreu terme del Esquirol. — Isidro Gorchs de la vila de Granollers. — Sagimon Masbarnat Doctor en lleys. — Esteua Farrer escrivent. — Farrer y Clusells de Olot. — Dit lo pollastre. — Viladamors Doctor en drets. — Pujol Guarnimanter. — Anna Texidor. — Pere Pau Folch. — T. Ximenis dit lo tinent Ximenis. — Cristophol Armengau de Vinça. — Benet Bonamusa del lloch de Trenta passos. — Isidro Cuyol. — Miquel Castells de la parroquia de St. Esteua de Palau. — Dit lo hereu fadrí de Palau. — Cornilleras de St. Esteua de Palau. — Rafel Mascorda. — Joan Lluch de la parroquia de St. Salvador de Breda. — Dit lo hereu Vessa. — Lo hereu Capità de Arbucias. — Sebastià Saliern de dit lloch. — Pau Saliern de la parroquia de Vilalba. — Pau Moncau. — Isidro Moncau de Tagamanent. — Raphel Roca de Bas

Com s'ha vist, en aquesta llista s'hi veuen també inclosos la majoria dels que anomena en Balaguer, com son en Francisco Segarra o Sagarra, com se llegeix en lo transcrit memorial, Francisco Martí y Viladomar o Francesch Martí y Vilademor, com diu aytal escrit, Feliph de Copons, Joseph Queralt, Joseph de Margarit o de Biure y Margarit, com se veu en lo mteix memorial, Joseph de Dardena o de Ardena, com aquest diu, Manel de Aux o Emanuel Aux, com en ell se veu, y Francisco Fontanella; trobantsi á faltar en Ramon Trobat, Nicolau Manalt, Isidro Prat, Fra Gaspar Sala y Berart y Diego Monfar y Sors.

Tots aquestos noms son los que portaren 272 hè-

roes catalans, entre uns y altres, que preferiren ésser foragirats de pau y treva y cridats sos caps posats á preu per los dominadors de la terra, ans que subjectarse al jou del tirá ofegador de tota llivertat, de tot dret, de tota autonomia catalana. Los enemichs de fora Catalunya ne deyan *rebeldes* allavoras, dels bons patricis de la nostra patria; ara'ls de dintre fan coro als del Centre d'Espanya, en motejarlos axis, ¡oh! es que nostres ilustrats aristòcratas, adelantats y cosmopolitas catalans, no volen ésser altra cosa que *espanyols* ab tots los distintius nacionals, ço es, ab toros, política madrilenya, flamenco, *llengua andalusca*, parlamentarisme, caciquisme, immoralitats més o menys *regularisadas*, etc., etc.; mes axò sí, sens altre fi, interès o esperança de premi que'l de satisfer lo desitx vehementíssim, lo dolcetíssim plaer, lo inefable goig de ferho y donarho tot per la gran mare espanyola, que á tots per igual nos axopluga ab son mantell amorós, apretats sota d'ell en manoll tendríssim, representant la hermosa unitat nacional. ... *que tanta sangre nos cuesta*.

J. SOLER Y PALET.

LA REYNETA DEL CADÍ

NOVELA DE MARTÍ GENÍS Y AGUILAR

X

La Picapolla s'havia tornat de set colors. Ell va procurar escabullirse cap á baix: la mare y la tia acabavan, sense saberla acabar, la seva conversa que qualsevol endevinarà de què era. Es dir, que jo la pagava. L'oncle,

bo y dret y en la cambra altra vegada, esperava per despedirse que'ns haguéssem exhalat lo senyor de Montallar y jo.

Quan aqueix s'adoná que s'havía quedat en l'habitació no més l'oncle, l pare y ell, després de alegrarse de veurem, y de què'l fracàs de la meua cayguda no hagués tingut pitjors conseqüències, va demanar á l'oncle si anava molt depressa, que si nó, que li fes l'obsequi d'esperarse un xich, puix li agradaria de tenir una enrahonada ab lo meu pare y ell. No cal dir que al cap de dos minuts, tancats en la metexa cambra, nosaltres sols, ab aquell senyor antich sense barnís del quadro, nos trobavam ja assentats l'un devant del altre. Lo senyor Anton Nofre volgué que fos allà meteix, basta que jo hi fos; y jo entretant li vaig preguntar de la seva neboda, la Marianna.

—Bona, bona,—va fer; al meteix temps una cosa com una ombra va passar per la seva cara que jo li vaig cullir. Allò'm va fer misteri. Era la primera vegada que la fesomia del senyor Anton Nofre no era la imatge tranquila de la serenitat y de la falagaduria. Alguna cosa passava. L'oncle va fé'l meteix pensament que jo, pegantli una ullada al temps de allargarli la capsa de rapè. Ell tregué la seva y n'oferí també á n'al pare, y aquells tres homes sèrios varen pendre un polvo, que á cap d'ells los hi sé cap més vici.

UNA CONSULTA Á TIFLIS, quadro de Franz Eisenhut.

Lo senyor Anton Nofre de Montallar era'l meteix home de sis anys enrera, llevat, dihem, d'aquella mica de mala cara, que podia ser per efecte de mil coses. Y no era més un lleugeríssim trencat del color, res més. Era un home dels seus cinquanta anys, alt y sech, però de cara petita y rodona, nas ab punta, ulls blaus melancòlics, llabis fortament dibuxats, coll llarch, y'l cabell mitx blanch encara bastant ben cuydat y posat á la romana. Tot ell finejava bastant, ab vestit negre que may n'hi havia vist dur d'altre, y camisa planxada; que d'axò ni l'oncle'n resava, encara que portés un vestit també sempre de panyo fosch, y bolet negre. Lo pare y l'oncle no's dexavan res de

pel; y'l de Montallar duya unas patilletas primas d'un pel clar, rissat y cendrós. Tenia tot ab tot una fesomia ben expressiva: y en aquell acte demostrava be qu'alguna inxa li punyia á dins.

Abans d'embestir cap qüestió, la mare ja havia corregut á desfer xocolata y á portarla, ab secalls; y fou quan lo senyor Anton Nofre, ab lo primer sucut á la mà, y dirigint-se principalment á l'oncle, feu axís:

—¿No sabeu pas, que don Ramon es mort?—

Com si á tots nos haguessen trepitjat, nos lo mirarem sorpresos; jo, pensant ja entendre la novetat que li havia vist. Mon pare y l'oncle se conngueren notablement. Lo

senyor majordom conegué la pena que'ns dava també la noticia, y més impressionat, y mostrant be la identificació de la seva vida ab la casa que administrava, va dir axís:

—Ha estat un cop terrible: don Ramon, no era pas lo meu amo, nó; era més que un company meu, un amich, un germá; vosaltres no sabeu com nos estimavam. Fa trenta anys que va dexar lo exèrcit, després de la guerra dels set anys, y jo ab ell; ell tenia vintivuyt anys, y jo vintiquatre. Havíam lluytat sempre de costat, havíam tingut la sort de podernos assistir l'un á l'altre en las batallas desgraciadas, en los hospitals y en las grans marxas. Presoners de guerra, li vaig poder donar tres mesos de seguida la

racció meva, pera refer la salut malmesa en una presó inhumana. Feta la pau, y havent dextat las armas, volia ferme seguir á Madrid ab ell, per cuydarme de la majordomia general dels seus patrimonis. Ah, però jo anyorava aqueix cap de terra de Montallar: mos pares eran vius. «Estaria content sent lo vostre procurador en exas terras, que son las mevas» li vaig dir. Y d'allavors ensá, qué pocas vegadas l'havia vist! De la darre-ra vegada ja fa vint anys. Y allavors ab las llágrimas als ulls m'encomaná un dipòsit preciós, fill d'una trista historia seva. Vaig plorar ab ell, y vaig prometre á ell y á Deu que la Marianna seria la meva filla; que l'educaria y l'instruïria y faria d'ella una dòna; y que may, si ell no ho manava, sabria lo nom del seu pare. Ell m'ha donat riquesas de sobras, per axò y per molt més; jo he complert lo meu jurament. Aquexa criatura, qu'ha tingut per mi totes las gracias, té un cor gran com lo del seu pare, y un cap apte per tots los conexements.

Lo carinyo, l'agrahiment y'l perfum de bellesa y de bondat que s'exhala de tots sos encants y de tot lo que la volta, m'ha portat á la vellesa com un somni; no m'he adonat que'ls anys passessin, y amotllant en ella tot lo que en l'estudi diari en aque-xas soletats he trobat digne y propi com aliment de la seva existencia, l'he feta una dòna excepcional, que si jo may me cansés d'ensenyarla, ella may se cansaria d'estu-diar y d'apendre.

La montanya hont ha tingut lo seu petit palau, s'hi diu, com las alas á un aucell, ab la naturalesa d'ella, ab sos gustos campes-tres, ab son ánima inquieta, investigadora y atrevida. Per ella ha estat un món de deli-cias aqueix país y aqueixa finca singular, que penetra en lo meteix sí de la montanya, ab lo poble rústich qu'al mitx hi respira, com assentat á la falda d'una gegant y des-lludrigada calavera; qu'es aqueix Cadí ab sas espadadas singleras, ab sas minas de foscas y enredadas galerias, ab sas misterio-sas tradicions, ab sos paisatges d'africana feresa, y ab las costums y festas de la po-bre gent que la rodeja, y que, ab innocent alegría, admirant á la meva pobre Marianna com á una princesa encantada, me li han anat dihent la *Reyneta del Cadí*.—

L'antich majordom tingué d'axugarse una llágrima; y nosaltres l'acompanyavam de debò en lo seu sentiment. Y continuá, més afectat encara:

—Y no l'he pogut veure antes de morir: no li he pogut ensenyar la flor delicada que he anat regant ab tot l'amor de la vida, quan ha tret lo magnífich esplet de la seva ufana y dels seus colors. Ara qu'ell la venia á veure, á xuclar ab un petó de pare tota ombra de difamació del seu front fresch, innocent y alegre, per poder dir á tot lo món que després de l'esposa que Deu li havia llevat, quan havia sabut perdonarli una ofensa antiga pe'l preu de las moltes bondats de son cor, encara tenia en aquest reconet de món un marge arrecerat ab un raig de sol, un cor tendre que l'estimaria, una filla á qui fer hereva de son nom y de sos bens..... Ara que havia arribat l'hora,

qu'havia exit de Madrid ab las alas obertas del seu cor..... Deu l'ha aturat en son darrer vol. Pot ser li faltava per la seva acabada redempció aqueixa derrera copa de dolor.....

Venint cap aquí, y trobantse ja á Sara-gossa, va caure malalt; y va córrer lo mal tan depressa, qu'al cap de tres dias va pas-sar d'aquesta vida á l'altra.....—

Hi hagué una estona de quietut penosa en que las llágrimas queyan dels seus ulls, y l'oncle y'l pare no tenian esma pera axe-car lo cap. Després continuá:

—Lo secret del naxement de la Marianna no més lo sabian son pare, que Deu l'hagi perdonat, lo senyor rector y jo; pera tot-hom es una neboda meva; y si ningú, vos-altres per exemple, hagués pensat altra cosa recordant á la seva infelís mare, segu-rament se n'haurá enduyt la barrellada'l po-bre don Pauet, de carinyosa memoria.

—Sí, efectivament;—feren mon oncle y mon pare.

—Donchs ara, tenim que l'heretat de Cas-tell-Cadí, ab totes sas terras y totes las propietats de casa Pigrans, son de la Ma-rianna. Ni més, ni menys.. Però tenim una altra cosa. Lo meu pobre don Ramon..... com era natural, ha nombrat tutors y cu-radors de la seva filla; y un dels qu'here-dan aqueixa trista missió soch jo. Mes jo tinch de darlos compte de la meva ad-ministració, pera posarnos tots en apti-tut de desempenyar eix cárrech. Per axò vos estimaré que algun día d'aquests vos, Pere, os arribeu per allá ab las llibretas, y ho posarém tot en ordre, abans d'anármen ab la Marianna...

—¿Nos dexaria?—va fé'l pare ab un sus-pir.

—Tinch molta por, que no'm caldrá fer altra cosa. ¿S'ha d'estar aquí d'avuyendevant la senyora de Pigrans?... Jo crech que tot just ara començo á ferli de pare!

—Y donchs ella, ¿còm ho ha prèns?—vaig preguntar jo, que estona há que'm dalia.

—Se li ha anat dihent á poch á poch, y demá ò demá passat mossen Segimon la posará al corrent de tot y li donará'ls do-cuments, que encara té á la rectoria desde'l día que morí la seva mare. Quatre dias há que passa á casa moltes horas; ara meteix li he dextat; ell hi es més exprés que jo. ¡Es tan bò, y té una manera de dir las cosas, tan dolsa! Y á més, que tinch tot lo cor fet malbé, y casi perdo la serenitat... Si fos filla meva, no la podria pas estimar més. Y may no l'hauria de dexar!

—Be, vatja; posis sobre sí, senyor Anton;—feu lo senyor oncle.—A la nostra edat tots sabem que la mort y la vida Deu la té... y tenim de conformarnos. Per lo de-més, colsevol día que vostè vulgui ja vin-drém per allí, y vostè meteix; que més ho sab vostè que jo de la manera qu'estem. Dissapte aquells d'Andorra han de sortir á Bellver, pera acabar d'aclarir sobre las aue-llas que'ls vaig vendre: y si de cas, diumen-ge ò dilluns ja farém cap á Castell-Cadí.

—Nó, nó; no heu pas de dur quartos; no més s'han de fer las apuntacions d'aquest any en lo meu llibre, y vos os ne recorda-rèu mellor que jo. —

En axò, si fa no fa, la porta de la cam-bra s'obrí de pap á pal ab una forta empen-ta d'en Lluiset, que suhat y vermell com una magrana, del tip de córrer que's devia haver fet, anava á entrar ab la boca badada per dir alguna cosa. Però al trobarse ab l'oncle y ab lo senyor de Montallar, fugí altre cop, girantse ab mi y tapantse la boca ab una mà, en senyal de sorpresa.

Aquells hostes s'axecaren aviat sense gayres ceremonias, puix los compliments no haurian quadrat ab la pena que's mani-festava en tots los ayres del majordom; tot-hom se despedí de casa meva inclús l'oncle, que presentint, sens dubte, quant m'hau-rian capficat las novas de la *Reyneta*, m'es-trengué ab forsa las mans, dihentme al me-teix temps:

—Aném, vatja, Joanet: refòrsat y fóra, que la salut es abans que tot.

—Gracias, oncle: ja m'ha passat tot; ha sigut no més una alarma. D'aquí á diven-dres, ja'ls vindré á buscar per anar á Bell-ver. Memorias á la Roseta, sent?

—Si á Deu plau! Si á Deu plau!

Encara ells no havian exit de l'entrada, que ja vaig tornar tenir allí á n'en Llui-set, que tenint lo pensament fixo de dirme alguna cosa, devia voltar per allá prop tota aquella estona.

—Te tinch de dir una cosa,—em feu á l'orella, mitx abessantme y rient al me-teix temps.

—Y donchs, ¿què passa?—li vaig dir pas-santli'ls dits per entre'ls cargols del seu abundant cabell negre.

—¿Sabs què passa? qu'à horas d'ara ja deu ser á Martinet...

—Quí, la Marianna?...—vaig exclamar instintivament.

—Nó, però cremas... Algú que també la vol.

—¿En Ramon, oy?

—Sí, sí; en Ramon de ca'l Picapoll, que m'ha vist á la fexa de baix y m'ha cridat. ¿Vols saber què m'ha dit? Sí? Donchs m'has de prometre que si tornem á passeig, no tornarás caure.

—Anem, tonto: si no ha estat res...

—Donchs, me n'alegro.—Y quadrant-sem ab ayre de guassa'm diu: «Tu, Aransa petit, escolta, em va cridar, ¿que no va que dar mort al torrent lo teu germà?» Jo que vaig respondre: «¿No pas, gracias á Deu!» Ell. «Llamp... com...» Jo: «¿Què vols dir ab axò, digas?» «Re, re, va fer, digali que ja pot anar alerta, si no vol que algun día ab aquesta vara li trenqui'l cap.» Y allavors se ha posat á riure y feya: «Ja, ja, ja... Digali que'ns veurém á la Gala de Bellver. A veure si ab tot y'l barret y la levita, serà prouguapo per voltar la plassa ab la *Reyneta*!... Sents?» Y allavors s'ha posat á córrer com un boig, que no sé còm ell y cavall no se n'han anat á dalt á baix del barranch... *Dixi!*—

L'istoria d'en Lluiset acabá d'omplir la copa d'aquell día. Ja no sé lo que vaig dir, ni lo que li vaig respondre, ni'l que'm va dir més lo bo del meu germà, ni quan se sortí altre cop de la cambra. Sé, no més, qu'assentat en aquella cadira de brassos, la claror de la sala s'anava tornant verme-

lla, pe'ls raigs de la posta del sol que s'esqueya davant de la finestra; que aquell retrato penjat a la paret me semblava que treya del negre march la seva cara pàlida, y la seva mà ab los dits signant a fòra. Y jo, prè d'un espasme que faria de mal explicar, seguint l'acció d'aquell inanimat fantasma, també vaig portar la mirada a'n aquell horisont encès que enlluernava... y desvarièjant tal vegada, ò exint fòra lo viu pensament que donava vida a l'ayre que jo respirava, vaig veure creuar per davant de la finestra, volant per l'espai los plechs lliures d'un llarch vestit blau, portant a la mà un ramet de flors mústigas, y cegant-me al passar la mirada penetrant dels seus mitx oberts ulls, a la meua Marianna, a la fada d'aquelles valls, com que se'n volés de la terra al cel...

—¡Marianna! ¡Marianna!—va exclamar lo meu cor, corrent adalera, y fosos mos sentits, cap ab ella.

Mes en lo meteix instant me sentí retingut per uns altres brassos carinyosos y per una altra veu estimada.

—¡Reposa, reposa, fill meu, qu'has d'estar marejat aqueix vespre!—me deya la pobre mare.

Y dexantme dur de son bras cayguí a la cadira, enfosquintse a mos ulls las vehinas serras, per haverse derrera d'ellas ja post lo sol.

(Seguirà.)

RESPOSTA

Resplandenta, sensera, arrodonida,
s'alsa per sobre'l mar la lluna plena:
així sento pujar la meua vida,
astre sense minvant en nit serena.

Dels brassos dels amichs als de l'aymada
un moment vaig sentir la esgarriposa
buidor del ample espai....

Sota l'arcada
del temple, ressonant y tenebrosa,
devant del nostre s'el altar florí
revestintse de llum y d'alegría.
Però una gran tristó a la esposa honesta,
al espòs reflexiu los inundava,
que derrera d'aquell altar en festa
qualcom cantant fugia y s'allunyava.

Jo me la vaig endur, en la nit confosa,
de lo clos maternal, com presonera,
y ella girava'l cap tota plorosa,
fins a serne ben lluny, sempre enderrera.
Anàrem per la nit. Fou agonia
d'una vida, y d'una altra fou naxensa....
Després se'ns va aclarir vermell lo dia
per las severas planas de Provença.
Llavors, la vida nova ben resolta,
de fit a fit los ulls, las testas altas,
nos vam mirar per la primera volta....
y no hi hagué vergonya en nostras gultas.

—Y ara, vers sol·ixent! La Italia'ns rebí
hostes devots—vam dir; y de passada
inquiets travessàrem l'ivern tebi,
sobredaurat, de Niza aviciada.
Un moment va cobrir Génova ayrosa
ab son llampant mantell nostras delicias,
rebérem de la plana marisnosa
de Pisa melancòlicas caricias;
mes com ací a qui l'iman demana
y sent, com més aprop, més influencia,
creuhàrem per la plácida Toscana
emportats pe'l teu màgich nom... Florencia!

A Florencia ja som, ¡desperta, ay마다!
Contemplem, en Florencia, la florida
que trau el món quan l'hora es arribada
de las grans primaveras de la vida:
mira la gran Iglesia assoleyada,
ab la volta amplament arrodonida;
mira marbres florir de tota especie
y mira en els altars els Deus de Grecia.
¿No veus l'Apolo aquí d'un antich temple
en la forma d'eix sant, blanca y serena,
y com a n'els seus peus avuy contempla
mitx rihent aquest culte d'altra mena?
Veu flors y marbre blanch; sent a tothora
perfums en l'ayre y notas d'armonía;
y té la llum del sol que l'acolora,
violats raigs que'l finestral destria.
La catedral al sol estarrufada
triomfadora en colors clars s'ostenta,
y allà en la *Sacrestia* retirada
la immensa *Notte* blanca jau potentia.
Mes quan la negra nit pausada arriba,
demunt Florencia y de sas obras bellas
s'axeca una figura pensativa
que dú lo front tot coronat d'estrelles.
Gibeli per qui l'Arno encar murmura
tornaveus d'una lluyta sens clemencia,
viatjé estrany de la enconrada obscura....
es lo trist Dante qu'ensombreix Florencia.

Anèmsen ja d'aquí, que jo m'anyoro;
a la terra tornem dels amors nostres
hont jo retrobi, ab l'alé usat qu'adoro,
l'inoblidat cayent dels amichs rostres;
perque l'escalf de l'última encaxada
ha covat en ma sanch com una pira
qu'avuy s'alsa brillant incendiada
y'l vent d'amor cap a Ponent la tira.
Allí la casa nival espera
al espòs que captiva hi dú a la esposa....
Captiva sols d'amor.... reyna qu'impera,
al posarhi las mans, en cada cosa,
y reyna del sentit del home encara....
Mes no encongim l'amor; campí y rumbegí,
y a quants m'han estimat ara y ans d'ara,
al meu entorn, al teu entorn els vegí.
No sols d'amor han bategat mos polsos,
altres afanyos han governat ma vida,
y'm serán tos esguards als ulls més dolços
si'ls tinch oberts a una claror sens mida....
Mes, en tant, tu descansa, refiada,
sobre els genolls del teu marit, qu'espia
en lo tom de ta cara esbarrellada
la inquietut del infant que s'anuncia.

JOAN MARAGALL.

LO FILL D'EN NASI

(Acabament.)

V

¡Pobre Nasil... No havia de venir lo cas de cumplirse las previsiones del seu amich de «Lira infantil» ni las sevas propias.

L'hivern fou rigorós. La sogra d'en Nasil, corcada per anys y penas, pogué resistir lo que resistir no podria'l xicot en la joyosa albadá de sa existencia. Una pulmonia l'arreglegá de plè a plè.

Lo primer dia que'l vaig veure postrat, en aquella cambreta fosca, aclarida per un cap de candela qu'encengué'n Nasil al ferme entrar, te confesso que m'enganyá la malaltia. Lo pensament de la pubertat del noy, sencera encara que gens ufansa; la animació ab que se'l veyá repel·lint al mal; son esforç en allunyar del magí d'avía y pare la por d'ell, y'l considerar que de perill consemblant n'havia sortit be aquella velleta: tot axò va tranquilisarme y'm feu tranquilisar a la reduhida familia.

Mes ¡ay! lo segon dia de visitar a n'aquell home-net que tan vivament m'interessava, no'm calgué pas escoltar pronòstich de metge pera ferme cárrech de la gravetat terrible del dany y fins de la imminencia d'un desenllas cruel.

La febra l'arborava exaltantli la imaginació y desencadenantli ab recorts de situacions dramáticas y cómicas las més incoherents. Se li badavan els ulls esperitats, se li crispavan els dits, se li erisaven els cabells, li cruxia'l dentat, se movia ab moviments convulsius, ja incorporantse, ja decantantse a un costat y altre del catre, fins a penjarli mitx cos, ja revolcantse frenèticament. Totas las prevencions y advertencias, tots els pñechs y gemechs de pare y avia no podian sossegarlo. La meua veu, estranya a las que sentia habitualment, lo soptá y'l detingué un instant; mes la branzida de la febra pogué més, y la exaltació torná a enardir-lo y a desaforarlo.

—¡Diguèn que callin!... ¡Que callin que no'm sentol!... ¡Quín soroll!... Ferrers a dalt... Ferrers per tot... ¡Uy, uy, quín repicar que fan!... ¿Còm voleu que senti l'apuntador?... ¡Ara!... ¡Ay, ay, ay quins cops aquí, aquí!... ¡Quins cops de martell!... ¡Nol! ¡No vull que'l tireu el teló que jo hi estich a sota y m'axafará!... ¡Ja fujol!... Me persegueix... El teló'm persegueix... ¡Té alas de dimoni!... ¡Pare, pare!...

Respirá, en brassos de son pare, com poltro desbocat a qui acaban de detenir ab esforços violent. Son bleix era tan fort y tan convulsat que feya trontollar lo catre y vibrejar la porta del quarto. La suhor li regalava cara avall, lluhentejantli ab los tochs de la llum del cap de candela tremolós en la mà de la llagrimosa velleta.

—¡Sí que'l sé'l paper, sí que'l sé de cor!... ¡Ay, ay, ay que no sé còm comensa... ¿Còm comensa?... ¿Còm?... ¿Còm?...—

Aquí's posá a plorar ab plor estrident y convulsiu.

—¿Còm?... ¿Còm?... ¡Malehit sigal!...

—¡Joanet, fill meu!... ¡Per amor de Deu!... ¿Tu malehir a ningú?...—

Fins delirant, lo pobret semblá haverse esgarriat de la interrompuda maledicció y que l'esgarriament lo fes passar a un'altra mena d'ideas.

—Venen duas festas... duas... A la segona *Las Joyas*, que sempre surten bé... No; castellá no... No hi tenim pronuncia y ho fem malament... ¡malament!... ¡malament!...

Repetí encara un poder de vegadas el mot de «¡malament!» com obehint a una condempna, ab diversas gradacions de veu apagantse a la gola y tornant a rebrollarli ab ranera, d'un modo sinistre. Després barrejá en diabòlica confusió mots y frases truncadas de «mutis per la dreta... Nò: pe'l foro... Parlament... Ara... ara la sortida per la... la dreta... La dreta... No: sempre estich ab la dreta... Esquerra, esquerra... Foro esquerra... Foro dreta... Dreta...»—

E irritat per sas propias incoherencias torná a agitarse de mans, a destaparse, a revolcar-se, a desesperarse furiós...

Acabava d'entrar en Vador, lo bon amich d'en Nasil y vaig despedirme, trencantse'm lo cor. Crech que no hauria jo pogut resistir gayre estona més aquell tristíssim espectacle. Pensanthi, a la nit, me costá horas y horas l'adormirme, excitada la meua fantasia com si's tractés d'algu de ma familia. Te asseguro, sens exagerar gota'l meu sentimentalisme, que ben poch m'aprofitaren los curts sons que vaig anar enllasant ab surts del un al altre, quan ja la claror del dia s'esquitllava per las junturas dels finestrans entonant transparent y cortinas ab esblaymada llum.

VI

¡Prou qu'ho he indicat ja desde'l comens del anterior capítol! L'hèroe d'aquesta curta narració no estava destinat a aquella bona fi que tendriment corona'ls teus incomparables quadros de costums.

Morí després de sofrir en pochos días lo que molta gent no sofreix en mesos y anys enters.

L'havia admirat tant en vida, que'm creguí en lo dever de visitar-lo mort.

LO MOLI, quadro d'Andreu Achenbach.

LECTURA AGRADABLE, quadro de Conrat Kiesel.

Realment, com digué la desconsolada avia, semblava que al difunt li haguessin tret la carn a grapat. A no saber qu'era ell, y a no destacar-se sobre la esgroguehida blancor del rostre aquella rojor de cabells que tant lo caracterisava, crech que no l'hauria conegut. Tal y tant era'l trasbals qu'havien sofert sas fesomias; tanta la demacració, tanta la negra fondaria en que s'havien aclucat per sempre aquells ulls guspirejants de vida y expressió. Semblava'l cadàver lo d'un jove de divuyt o de dinou anys, més que'l d'un noyet de dotze qu'en vida havia sigut tan noy y tan home alhora; tal era lo que s'havia allargat y *revellit* ab la malaltia.

Son pare, l' desdixat Nasi, esma-perdut, però heroïcament resignat, com bon cristià, a la santa voluntat de Deu, me referí's últims instants d'en Joanet ab curtas frases trencades per fondos sospirs y saturadas de valent dol.

Quan mancaren las forsas al malalt, agotadas per la malaltia y pe'ls impetus del deliri que cresqué fins a lo impossible durant dos dias mortals, li entra un fals benestar que li durà ben poch. Comensà a ofegarse... a ofegarse...

—Tots: la sogra, jo, la metexa monja que'l vetllava, tan avesada a veure malalts y a cuydarne, 'ns sentiam ofegar també contemplant com, per més que feya'l pobret, podria respirar menos... menos... cada cop menos... Res: Deu se l'ha volgut. Ha mort després de sacramentat... Poch viuré jo per recordarmen.—

L'enterro fou modest, però molt enternidor pera mi.

En Nasi, de totas passadas y malgrat la extenuació de sas forsas, volgué fer lo cap-de-dol. No hi valgueren advertencias de sa sogra ni menos las de son amich Vador que, ab altres poch companyans, l'acompanyaren, figurant en lo concurs lo majordom dels senyors del primer pis de la casa per delegació d'aquestos que's portaren com uns senyors de debó durant la malaltia del noy: sia dit en llur honor.

La nota brillantment dolorosa fou l'acompanyament numerós dels consocis de «La Lira infantil» que seguiren al fèretre, després de colgarhi una corona en nom de la societat òrfana desde llavors de son mellor element. Aquell concurs de petits artistes t'hauria fet, com a mi, l'efecte de soldats acompanyant al general a qui deguessin llur gloria.

Al verificarse l'enterrament, l'amich Vador, qu'era'l més robust de la comitiva, hagué de sostenir a'n Nasi a qui havia enganyat lo valor.

Desde l'endemà del enterrament, la decrepitud més accelerada anà abatent al desdixat pare, qui consumintse, desganantse a pesar de sos esforços per dominar son decandiment, arribà ab poch temps a un estat d'anèmia cerebral verament temible.

En va cercà en lo treball distracció y alè pera resistir la gran soletat en que va trobar-se. Comensà ab alelaments extranyis; seguí ab marcadas perturbacions mentals y acabà ab beneyterias seguidas: la més dominant, entre ellas, la de menjar, d'amagat de sa sogra, lo llustre pera'l calsat.

Passaren mesos, y com las mantas del pobre Nasi eran inofensivas, y tenia ben complerts sexanta anys, los amos de la casa van conseguir que, junt ab sa sogra, fos admès a las Germanetas dels Pobres.

Allí s'alivià forsa de la gran debilitat de son cervell y pogué encara morir pensant clara y religiosament en son fill, haventne parlat a centas vegadas ab los companys del benèfich institut.

—Si l'haguessen vist fent comedias!... ¡Ah! Si l'haguessen vist y sentit... No perque fos fill meu... Ho deya tothom... tothom... ¡Ay! ¡tenia massa cap y era massa bon noy pera viure gayre!... Ja aniré aviat a ferli companyia, si a Deu plau... Teniu rahó: dexemho anar... ¡Apal! Vaig a llimpiarvos el calsat... ¡Per orde, noys, per orde!... Treballant encara'm distrech... ¡Ey! ¡Per orde, noys, per orde!...—

Tots, com ell, noys de més de sexanta anys; molts, com ell, òrfens de fills.

JOAQUÍM RIERA Y BERTRÁN.

EL PAS DEL BORD (1)

Eram cap al tard d'un d'aquells dies d'Agost tebis y calitjosos. Viaranyis i corriols, rostos i marges, conreus i boscuries, comes i serres, tot anava fugint, emboirant-se, fonent-se, engorjat tot d'una per la nivelladora fosca.

Un quart abans aquell clap de la Segarra, revestit de porpra per les derrereres ullades d'un sol ruent, mostrava arreu sa plasmata vida. Alenaven les xemeneies, retrunyien les fones, dringaven els picarols, escatinyava la viram, bullanguiejaven els aucells a l'ajocar-se, i omes i dones, els uns revenint del troc embarracats am llurs cines, i atrafegades per l'orta les altres, boi pellucant pel sopar, completaven ab sos brugits y bellugadica el rioler aspecte de l'encontrada. Més, s'enfosquí el cel, clucà son ull el sol, devallà la nit a corre-cuita, i, extenent son rosseg d'ombres çà i enllà de son transit, borrà l'animació del quadre.

L'esplendent estelada, esmortuint ab son guspirejar els llums de les masies, esgarriats arreu com a fogs-follets, i els grills i galipaus, ofegant ab sa canturia les remors de portes i finestres, assenyalaven la dolça ora del repòs; ora benvinguda sempre per aquells veïns, sotsmesos de sol a sol a l'esquerraç de ses tasques.

Més, a pesar d'esser ja nit, en el casal de la Plana poc hi dormia tot-om. I no és pas que tresballessen el blat, enfornessen el pa, o el mal de ventre de l'euga fes anar endoina als moços: res més lluny d'això. Si els amos dormien, el servei roncava, reposant del tragi, i ni per les esclatxes de la porta ni per l'espíral de l'estable es veia gota de llum. D'ont esdevenia la fressa era de part del corral, cap als pellers, a l'altre banda del barri.

Ja feia estona qu'una extranya claror, traspuant per l'espíllera del corral, jaspava ab sa terenyina de llum l'esquenall de la pal·lica, allargacant-se o encongint-se a toms, com remoguda per l'aire. El pas d'una sombra, atravesant am pressa pel clos, borrava-la tot d'una; més, revenia's tot seguit, i de nou tornava a sa taleia. De cop era un punt, un lluminós esquix, semblant a l'esmortuida llantieta d'un altar; après el punt s'extenia i, destacant-se de la ronega pared com una llaçada de calç regalant encare, parpellejava entre la fosca.

No era pas cosa de bruixes. Les veus que de tant en quand s'oïen, a pesar de sa tremolor, recordaven prou be al rabadà del Molí Vell i a la porquera de la Plana.

—Que no t'hi atanyes?—esclafia l'ombra, encastada a l'espíllera del corral i alenat am pena. Dos mots com un gemeg s'esvaïen de son fons, i l'ombra s'esquitllava dret al barri, guanyant l'era am tres gambades.

Pobre Teresa! Be la purgava prou sa caiguda! Si ho agués rumiat una estona! Si agués tingut una amiga, una companya, qualsevol conxorxa, am la qui entendre's! Més la pobre no tenia a ningú, a ningú en aquèl món: gaire be ni sant per encomenar-s'hi.

Era a entrada de fosc... Cap al juny... Per les primeries...

Els blats, batuts per un aïret de pluja, es reinflaven i s'ajeïen, rumbejant arreu com les faldilles de una balladora. Munions de roselles, surant pel tou del camps, com si una fada s'agués entretingut esfullant-hi clavellines, alegraven els ulls am la rojor de ses taques. Brunzien els falziots, giravoltant per l'espai amb esbojarrada furia, i el timó i la ginesta, perfumant l'aire am sa agradosa aroma, enervaven els sentits, tot inclinantlos a la peresa. L'enxovament d'un die lleganyós acabava d'ensopir-los.

(1) Copiem aquesta narració del llibre *Trascan per les serres*, que acaba de publicar la empresa de «L'Avenc», degut al conegut escriptor D. Joan Pons y Massavedi; y'l copiem ab la metexa ortografia ab que ha sigut editat, en prova de respecte a l'opinió d'altri. Lo llibre del Sr. Pons es interessant y d'agradable lectura, y'l recomenem als nostres abonats, qui per la mostra podran conèixer la indole de l'obra. (Nota de la Redacció.)

La porquera de la Plana s'endinzà pels blats pessigà unes roselles, lligà-les amb un bri de jull, com un pom, i, esclariant-se els cabells am les pues de sos dits, se les hi entatxonà am postureria. Enforcades en sa clenxa, hi ressaltaven les flors com esquixos de sang sobre un munyog de canem.

A l'eixir del blat, el rabadà del Molí Vell que no la deixava de vista, l'escometé per darrera, tapant-li els ulls am ses grapes.

—Qui sò?—va esclatar amb estrafeta veu.

—Un marrà,—respongué la Teresa, mofant-s'en. Més, maliciant el perill, afegí resolta:—Perot!... Si no estàs, crido!

Soptades per l'alarit, les mans del rabadà s'esmunyiren desde els ulls de la Teresa fins a sa cintura.

—Mira que crido!—repetí la porquera, forcejant per a desèmpellegar-s'en. I, al provar de cridar, repà que la veu li era fugida.—Perot!... Que fas?... Que no tens seny?... Deixa'm!... Vull qu'em deixis!

Més, engegat per ses ullades, en Perot no l'entenia. Bregaren una estona, una galan estona, tot arriant-se als blats, ploriquejant la Teresa, somrient el rabadà, i aquelles mans d'en Perot, qu'estenallaven a la porquera per la cintura, s'enlairaren fins a son coll, aferrant-s'hi en abraçada.

Quand la Teresa deixà els blats s'adonà de les roselles. Eren allí, a sos peus, mustegues, esfullades, polsoses. L'aspre espinguet d'un gaig, esclatant tot d'una, ressonà pels marges. Són tan mofetes els gaigs! La Teresa s'estremí, llambregà an en Perot, qu'es despedia encare desde la costa, i, enrajolant-s'hi de galtes, avergonyida y poruga, apretà a corre com una llebre.

Per la tornada dels oronels, cap a Sant Josep, la Teresa embestí an en Perot, amb els ulls negats de llagrimas.

—Perot!... Ja ho veus!... Pla t'ho deia qu'hi arribariam!—En Perot s'hi tombà d'esquena.—Tu rail!—afegí la pobre, ennuogada pel singlot.—Tu rail!... Clar!... Com no ets tu qui hà de passar-la!... Més, vindrà l'ora, i... diga'm... com m'ho engipono?... Ah, Perot!... Si no fos per aquèl, per aquest angel de Deu, que ja em fa patir ans de conèixe'l... Què?... Què m'has dit?... Que no m'apuri?... Que... Ja t'enteng, ja!... Deseixir-nos-en!... Ofegar-lo!... Jesus, Maria y Josepl... Tu?... I garies?... Pas me creia que tinguesses tant mal animal!

Imposat per sa desolació, en Perot estrafé la dita tot somrient-s'en. La Teresa s'assossegà.

—Mira, Perot,—afegí, aixugant-se els ulls amb el revés de les mas i reposant el to de sa veu.—Sab què ens caldrà fer?... Just!... Tu ho has dit!... Dret a la Santa Casa... Tu li portaras, ta?... Pobre fill del meu cor!... Aixís al menos...

I el jorn fou arribat. El taujà d'en Perot embarcà el bestiar, s'empassà les farines i les trunfes, trencà el són a l'escón après del rosari, i al esser negre nit, amb el gaiato a la mà i el pel·líc a l'espall, eixí del Molí Vell, perdent se entre la fosca. Havia jurat que conduiria el menut fins a fora terme, i, malgrat son tarannà, pas deixaria de fer-ho. Era tant lleua cosa aquell sacrifici, comparat amb els sofriments de la Teresa!

A l'assolir la Plana saltà pel barri.

—Teresa!... Afanya't!... Som aquí!—digué, repicant amb el puny a la pared del corral.

—Pas me torbo!—confeí la Teresa.

A la tercera vegada el fantasma d'en Perot s'es-corregué fins a la porta.

—Apressa't, Teresa!... Que vols qu'es faça de die?... Mira qu'el gall del molí ja fa estona s'esgar-gamella!

I s'esmunyí altre cop dret al barri, deixant la porta badada.

El tuf del bestiar, ajaçat arreu, i la fetor del xerrí, confonent-s'hi en corrupta bafarada, s'esbravaren pel nou badall, descarregant l'espessida atmosfera d'aquell antre. Prou se n'adonà la Teresa.

—Som-hi?—es digué, exalant en un fort sospir tota la pesadesa que l'oprimia. I s'atragà amb el menut, encoratjada per l'ansia.

Posada de genollons o ajaçant-se per la brossa, llesta i commoguda pel transit, la pobre mare anava amanint el *fato*. Sa cara, enrogida per l'escarransit fiam d'un llumot d'oli, es destacava de l'entenyinat recó com la d'un d'aquells borratxos dels bodegons olandesos. Tenia davant al menut, estirat sobre un tou de palla, nu com un Jesuset, rosat com una poncella, fresc com un metó, tot assaononat de gras com un embutit de Mallorca.

Quand tingué la muda apariada la desà al fons d'un cistell, començant a vestir-lo. Be ni feya de petons tot embolcallant-lo! Be ni emersava de postures distraient-lo! Be n'hi deia de tendreses, dolces i sentides, tot estroncant-li aquell plor, aquell butzim, mica peterrell, mica rondinaire! Fins sembla extrany que la traça d'una mare s'improvisi tant de sopte. Al reparar el cistell ont havia d'encabir-lo, s'entristí tot d'una. Fins a les hores li havia semblat un niu, un niu d'oriols arrebatat pel torb, qu'ella adobava i refeia; més, al tractar de guarnir-lo, reparà amb el menut, i el niu se li tornà una fossa. La veu d'en Perot, encoratjant-la, la reposà una miqueta.

—Sí!... Té raó!... Té raó!—esclatà.—L'arranjare com puga... i alal!... Déu hi faci més que nosaltres!

Arreplegà el cistell, un rebregot de cistell, esclatant i greixós, tip d'anar a dur el brenar als omes; hi extengué la muda; hi posà un sostre de palla de segol, neta i espolsada, i, apropant-se al menut, amb el gipó ja descordat, li llençà un dels pits a la boca. Juguinejà-hi una mica, com fentli guar la bresca, i, après de riure una estona amb els escarafalls del menut, li embocà el mugró, tot assentant-s'el a la falda.

—Atipa't, fill meu, atipa't, que ja no en tastaràs més d'aquesta!—esclafà amb els ulls regalant de llagrimes. Les llagrimes se li escorregueren coll avall, i el menut, soptat per la salabror, aburrí el pit, esclatant del boto de rosa de sos llabris les més estrafalaries mueques. Ni que li haguessin donat una purga! La Teresa li aferrà de nou.

—Xucla, fill meu, xucla, que no en tindràs a totoral!

I el pobriçó del menut, tot bellugant les cames, apretà amb ses molsudes manetes aquell tupí de mel, amorós i rebutit, fiblant-lo adalerat, tal com si presentís sa desgràcia. Be s'encaborià la Teresa mentres mamava el menut! Be en rumià de coses! Què fóra de son fill? Com el tractarien? Regoneixeria a sa mare més endavant?

La veu d'en Perot la desentavanà de sopte.

—Que no t'apresses?... Que no estas?... Que repares?... digué. I, endinzant-se pel corral, se li acostà per a reconvenir-la.

La Teresa es tivà el pit, que trontollà una estona com un metonet, i, desant s'el a la pitrera, sens ni cordar-se el gipó, acomodà al menut sobre la jaça. Encara no hi era que ja dormia.

—Un moment, Perot: el temps de dir una salve.

Resà la salve, tot nuant al coll del nen una medalleta qu'ella hi duia, i, aixecant-se resolta, esclatà:

—Perot, ja pots menar-t'ell!

El rabadà del Molí Vell arreplegà el *fato*, i, sens adonar-se de la Teresa, que, aclaparada pel dolor, s'arrancava els cabells, girant l'espatlla a son fill per no veure com se l'enduïen, s'esmunyí del corral, estafurant-se pel barri.

* *

Era ja bella nit. El rabadà del Molí Vell, amb el cistellet al braç, com qui porta els capons a fira, deixà la Plana, emprenentles cap a Cellés per la dressera. Un sol neguit el floria: el de tornar a casa d'ora. La Teresa l'havia entretingut tant! Emperó,

apretant la cama, tot camí s'escursa. Devallà pel torrent, trascà una estona pel marge, i amunt, dret als boscos. Al esser dalt de la riba, reparant qu'el cistell l'embracava, l'enfilà am son gaiato i s'el carregà a l'esquena. Tot li feia nosa quand anava pel món. De sopte es coll-girà, allargant els ulls vers a la Plana. Què el movia? El record de la Teresa, pod-ser?

El casal de la Plana, esbiaixat per la lluna, ressortia entre les ombres, quiet, assossegat, llis, semblant a la tanca d'un cementiri. El vol del teulat, destacant-se sobre el pla de l'era com una cinta, allargava's fins al porxo, confonent-se am sa retallada sombra. Poc se veia el corral; més en Perot l'endevinava. Al deixar el barri sorprengué a la Teresa. No la regoneixia pas; però aquella mota, negra i bellugadica, que tacava el pla del camí com una ditada de sutge, no podia ser altre cosa. En Perot escoltà com si entengués qu'el cridessen. Era el vent? Era la Teresa? Una veu rondinadora s'esvaïa de la vall com un espiguet de gralla.

—Pla que m'ha vist!—es digué en Perot, i, despenjant-se el cistell de l'esquena, com penedit de posar-se-li, s'el passà al braç altre volta.

Ja era aprop del bosquim. Un aïret suau i fresquívoll, embalsamat per les flairoses herbes, deixondia an en Perot, encoratjant-lo am sa alenada. La lluna, destriant-se per l'arbreda, aclaria el caminal, clapejant per arços i gatoses, fent reluir ensem els codols de la via. Brillaven les estrelles, esblaimant am sa llum la blavor del cel, net de boires aquella nit; i els grills i les milloques, xisclant entorn amb armoniosa pausa, desterraven la solitud del llog, poblat arreu d'esglaiadores fresses.

Per la fortor de la reina conegué en Perot que s'endinzava pels pins.

De sopte s'aturà, reposà el cistell demunt un tou de brosta, i, escorrent l'abrigall qu'arrebossava al menut, s'ajupí per a contemplar-lo. Encare dormia.

—Fa bondat!... Fa bondat!—es digué, representant-se. I tirà amunt.

La vista del menut despertà en sa imaginació una tirallonga d'idees de la que no n'ovirava la fi. Are s'acoblaben com els fulls d'un llibre; are s'extenien en professó; are giravoltaven com una rua. S'embastien de sopte en embullat tropell, i, engalantant-se a munts, com els vagons d'un carril, trascaven com a furies per sa exaltada pensa. I era lo bo d'aquell endiastrat tren, que sempre s'aturava a la meteixa estació, sempre tirava envers ont era la Teresa. ¿Era que la carona del nin, son nasset apessigat, sos llabris molsudets, ses orelles de cargol i ses enrogides galtones, recordant-li a la porquera de la Plana, evocaven en sa imaginació, asserenada per la solitud, totes les impressions sentides desde el vespre de la *caiguda*? Ben segur que fóra aixís. Per adobar-se la consciència entasconava amb excuses son comportament. Ah! Si tingués un troc, una gota de propis, o menés, una guapa isenda, pla li etjgeria a la Santa Casal! Es casaria am la Teresa tot-seguir, i... au!... bateig i boda tot d'una peça.

Tal anava fantasejant en Perot, quand la remor d'un trepitj li feu parar ment pel tou de les pinedes. Encare era negre nit. Els raigs de la lluna, sens maca fins a les ores, començaven a entelarse per la interposició de la boirina. Venia aquesta de ponent, a clapes, fent currua, com un pausat convoi de guerra.—Si serà la garça?—es digué en Perot, ajupint-se al peu d'unes falgueres i llambregant pels pins. Una ombra avançà rambla amunt, i en Perot, esquivant el perill, s'esmunyí per un xaragall, tot arrapantse pels rebolls dels roures.—Dimoni de la garça!—afegí, retornant per la drecera, i après de regoneixe-la.—Pla tindrà fred per l'ivern si tot l'any fa la formiga!—Descobrí el menut, i, observant que dormia encare, reprengué el pas a tota pressa.

Al girar per un revolt s'aturà de sopte, atalaïant al lluny altre vegada. El cor li féu un salt! Quin

embolic si el coneixien! Si s'adonaven del ballet, que no tardaria en somiquejar, anyorant a la mare!

I, per xafar-s'en, s'esquitllà de puntetes fins a darrera unes mates. Quina suada d'angunia! El soroll se li venia a sobre, pas a pas, a dret fil, com si lluessen l'amagatall, i, confonent-lo amb un llodrigó, l'empaitessen am la fura. Ja els tenia al demunt a son davant, a quatre passes. Arrupiten Perot, fins l'alénar es retenia. Be en rumià de coses en un moment! Més una de sola l'atarentava. Perquè tants amoïnos per un ballet? No era millor deseixir-s'en tal com ho havia dit a la Teresa? I, enquimerat per la remor, llambregava el cistell, ja ballant-li els ulls i tot furgant la terra am ses ungles. Un freg de robes ressonà pels matolls, esbargint-se enllà, bosc endins, rabent com una ratja. Era en Blai, el guarda-bosc del comte.—Vols-t'hi jugar,—es digué en Perot, regoneixent-lo,—que va a la saga de la garçota?—I, après d'aguaitar-lo uns moments, deixà el pinetar, trencant dret a la riba.

Ja era aprop de Cellés. Una camada més, i s'escauria allà, per l'enforcament del camí, davant per davant de la creu del terme. Les tenia tant apamades aquelles tasqueres! Tot remugant-s'ho aixís, se encaminà dret a la plana. A l'arribar al rabal l'espiguet del menut li esgarrià les orelles.—Bona la hem feta, Geroni!—esclafí en Perot, ullant el cistell am rabia.—No t'ho podies aguantar fins a càl, Tano?—afegí, encarrant-se amb el ballet i engorjant-li la munyeca, qu'ensopegà sobre la muda. Sort que no n'eren lluny! Una girada més, i... bona nit, violat!

—Ja hi som!—esclatà de sopte, tot travessant el porxo i com si enraonés amb el menut.

Devallà la rampa, s'arribà a la porta de puntetes, deixà-hi el cistell, i, agarrant un roc qu'arreplegà per l'era, truà am furia a la porta.—Be dormen fort!—es digué, reparant que no responien. Ja estava a punt d'etjegar el roc contra la finestra, quand oigué soroll de ferros.—Qui hà?—esclafí una veu de dona, badant els porticons d'una revolada.—Aci us ho deixo!—respongué en Perot, apretant a corre. El menut, qu'amb el saceig del tresbals s'havia endormiscat de nou, es despertà tot d'una, esclatant en esglaiadors gomegs. Quin trago auria rebut la Teresa si s'hi ensopegà! I pensar qu'en Perot ja gaire be assolía els boscos!

Mitj quart après s'obrí la porta.

—No t'ho som dit, Pau, qu'era un bordet?... D'ont pervindrà?... No pod pas esser de lluny!... I té cassussa!... Ai, que me l'han ben gornit!... Una mudada, el porronet am sucre, dues munyequetes... Mira-t'ell!... Mira-t'el, Pau!... es rosset!...—I enlairà el cistell vers a la finestra.

Mal-umorat en Pau per allò qu'el desvetllava, llençà un patern que feu tremolar a la dona.

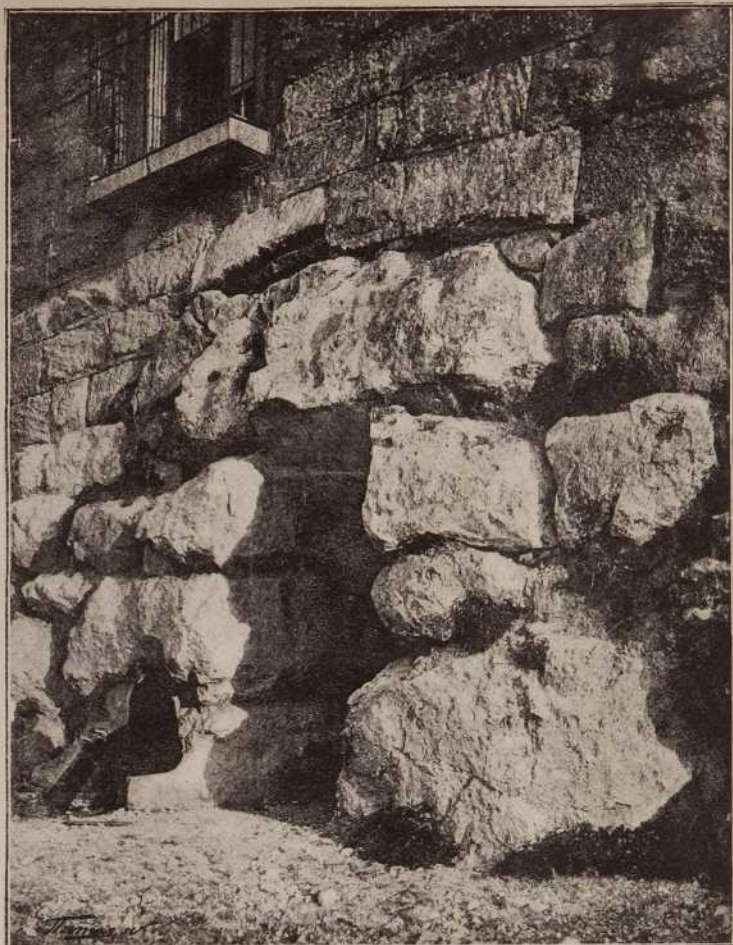
—No sé com has d'esser aixís, tant surrut!—exclamà aquella, ensentimentada.—Quina culpa hi té el pobret!... Mira: deixonda a la Tuies, i que s'el ne porti a càl Menna... No és regidor enguany?... Per cò, que m'ho temia! I que vagi a missa primera de passada, fu?—digué. I, posant-se el menut al pit, s'assentà al piló del porxo.—Apa!... Xumal!... Xumal!... Aprofitet'en!... Si et vegés lo caganiu meu prou t'en treuria d'una arpada!... Ballet més emmarat!... Tot ell és una viciadura!—I, garlant-s'ho aixís, acaronava al bordet am la més ingenua tendresa.

Quand se li anava dormint aparegué la moça.

—Ont ting d'anar?—esclatà, enllenganyada encare.—Ting una mena de són!

Era una noieta de deu anys, que sols semblava més dona perquè n'anava vestida. Una nina disfregada!

—Mira, té!—li digué sa mare, ajaçant el menut al cistell.—Té!... És un bordet... Porta'l a Torà, a càl Menna... Au!... Aparia't!... Diga'ls qu'ens l'han deixat a l'entrada... Sents?... Passa pels arços, qu'hi arribaràs més d'ora... I ves a la de matines, ch?... Si

TARRAGONA: PORTA CICLÓPEA.

et fa el peterrell dóna-li la munyeca... Què fas?... Que t'hi adorms?... Deixonda't, dóna!... I que cuitis!

—Al Pla?—féu la moceta.

—No t'ho som dit?... Al Pla, i... apal... Que no t'hi enfabis!

La moceta embracà el cistell, se senyà a l'eixir del porxo, i... tras... tras... tras... hi apretà la cama! Llustrejava tot just. La mica d'airet s'havia soptat, i la broma qu'enfosquia el cel, surant per dessobre els boscos, deixava reluir al lluny els munts d'estrelles de l'estelada. Tot capdellant el camí, aquella cinta llarga i planera, que la lluna aclaria, la moceta es contava quèntos. Li feien una basarda aquelles ombres de les bardices! Començà pel de les tres germanes. Se n'eren tres germanes que festejaven am tres minyons, guapos i rumbosos. Com s'escaigueren a fira, es firaren per a ses moces. El de la grand li regalà una tombaga, el de la mitjana uns tapinets de sàtt, i el de la petita unes arrecades am pedres. Cufioies am ses presentalles, tot era empolainar-se per a lluir-les. Fadrines més fatxenderes! La grand esclafí:—Quina aranya qu'hi hà allà! Are la vaig a trepijar!—I signava la pared amb el dit per a que li vejessen la tombaga.—Exl... Exl—féu la mitjana, tot blincant i fent-se l'escarafallosa per a que se li adonessen dels tapins.—Això és senyal de vent!—afegí la menuda, sacsant el cap per a mostrar ses arrecades. I com els fadrins se les miraven pel forat de la clau, escarmentats per ses postureries, se n'eixiren al carrer, alarint:—Totes són bojes!... Totes són bojes!—I desde aquell die no tornaren més a la casa.

Al girar per un recolze, una extranya remor estemordí tot-d'una a la moceta. Venia d'enllà, pels trencats del torrent, i tirava com a fressa de canyes.

—Què deu esser?—pensà, tot esguardant el cistell, com per refer-se am la companyia. I li acudí a la memoria la rondalla de la dóna d'aigua. Li havia contada sa padrina, ja feia temps, quand li ense-

nyava el pare nostre. Vivía la dóna d'aigua per allí, per aquells topans, al peu d'un gorg, ran de la riera, dins d'una bauma fonda, molt fonda. A dotze ores

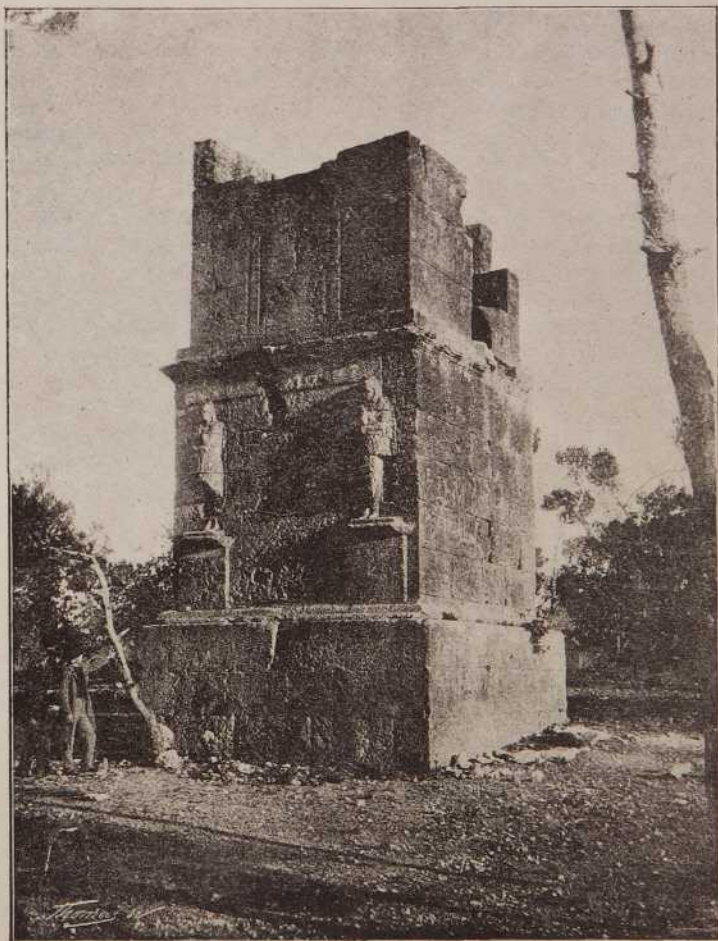
de la nit, d'una nit de marg, enrufolada i bruna, envià a Cellés per la llevadora. De llevadores com la de Cellés diu qu'en llog del món n'hi havia una altre. El mainader de la goja l'agafà pel braç.—Veni: no us ne penedireu!—li digué, enmenant-se-la a corre-cuita. Son marit l'acompanyava. Camina que caminaràs, camina que caminaràs, i arribaren al gorg. El mainader ja no hi era. Dos gegants, barbutos y ferrenys, guardaven la bauma am les maces brandides.—Sou aquí, bona dóna?—digué l'un, badà la portella. La llevadora passà endavant. Quand hi entrava son marit, l'altre li aturà els passos.—Per ací... Per ací,—deia una veu a la dóna. Era la veu d'un omenet, d'un omenet menut com un sigró, que se li havia aferrat a les faldilles. Més la dóna no se n'adonava. Com se n'havia d'adonar si no tenia prou ulls per a resseguir la cova, i era la cova un palau com no el posseïa cap majestat de la terra? El pis era de marbre; el sostre, de cristall; les pareds, de mare perla; de coral les voltes, d'or i argent les moulures, amb uns tocs de llum arreu i una fragancia d'essències, que fins el cap se l'hi enterbolia. Aprés de mil gerigonces es trobà al peu d'una grand sala.—Ja hi sou!—li digué la veu. I se obrí la porta tota sola i es tornà a tancar ella mateixa. Un llum com un fog-follet l'encaminà fins a una cambra. Llavors topà amb un llit acurullat de pedreria, ont diu qu'hi jeia una reina encantada. La goja li digué:—Si eixiu en be del servei, pla seureu ben rica!—No n'havia d'eixir en be si no n'hi havia en tot el món una altre de més entesa?

JOAN PONS Y MASSAVEU.

(Acabarà.)

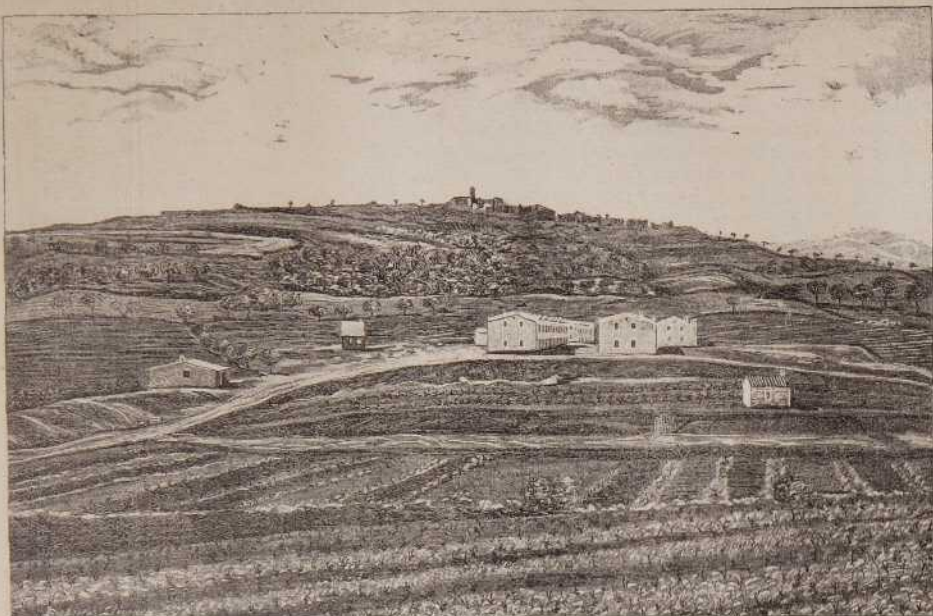
ÍNTIMA

¡Quina tristesa que sento
tot sovint al cap al tart
quan escolto la campana
que retrona per la vall,

TARRAGONA: SEPULCRE DELS SCIPIONS.

De fotografias del Sr. Torres.

PUIGCERCÓS: LA POBLACIÓ NOVA, aixecada per subscripció.

y veig de la creu del terme
la sombra que's va allargant,
y òych cantar l'Ave Maria
al convent de baix á mar!

Recorts de temps venturosos
y presentiments estranys
m'omplian lo cor tots á l'hora
y casi be'm fan plorar,
mentres va crexent la sombra
y crexent la soletat.

Penso, trist, en la Masia
hont passí mos millors anys;
en aquelles matinadas
á la vora de la mar;
en las cosas que'm contava
lo pobret del meu germà;
en la mort d'aquella verge
que'm tenia'l cor robat;
en las sortidas que féyam
per Chorus y Sant Joan....

Penso en la meua infantesa
quan m'estava al lit tan mal;
en la bona de la mare
que veyia llagrimenant
com venia de puntetas
á sentarse al meu costat;
en lo pobre del meu pare
que sempre m'estimá tant;
en lo nen petit, qu'era
l'alegria de la llar....

Poch á poch tots se'n anaren
y may més han de tornar,
mal los cridi tot lo dia
plorant llágrimas de sanch.

¡Primavera de ma vida,
qué depressa vas passar!

F. BARTINA.

A TARRAGONA

La Torre dels Scipions.—Cultura.—L'Ateneo Tarraconense.—Lo Circul.—Son Moka.—Lo Liceo.—Lo Foment.—Recorts.—La gent il·lustre.—Una mica d'escultura.—Lo Mostich del mas Soler.—Fundicions.—L'aparato Faro.—Una claraboya notable.—Lo gas.—Piazza de toros.—Passaig.—Ullada al camp y al port.—La fotografia á Tarragona.—Retrats recordables.—Despido.

Anèm á veure la Torre dels Scipions. S'alsa á una llegua de la ciutat, ab la severa magestat romana. Encar que realment sembla un monument funebre, no hi han datos pera asse-

guir lo que la tradició dona per indubtable: qu'es mausoleu erigit á la memoria d'aquells famosos capdills, vensuts y morts en una metexa batalla. Sobre un vast sòcal quadrat s'enlayran dos cossos de la metexa forma, compostos de grans sillars sense cap adorno. En lo primer cos, en la part que guayta al mar, ressaltan duas figuras esculpides en la pedra, y cada qual ab lo cap reclinat armónica y tristament á la má. Encar que aparexen borrosos los caràcters de la lápida molt estreta que corra sobre aquestas figuras, l'esperit popular lleix en ellas los noms d'aquells desgraciats capdills á quins degué la antiga *Tarraco* gran increment y prosperitat.

No degué trobarse aislat aquest monument, puix á son voltant, al obrir la carretera s'hi vegeren restos de murs y edificis.

Podrá no ser certa la tradició popular, mes al dirigir l'última mirada á aquelles efigies sols recordava la valerosa mort dels malhaurats Scipions; y que Plini's hi atribueix la fundació de la ciutat, sens dubte per haverla reformat completament.

Assombra la grandesa de Tarragona remountantse als temps dels Emperadors, quan aquesta ciutat se estenia per la part occidental fins banyar sos murs en lo riu Tulcis (avuy Francolí); quan son anfiteatre, situat vora'l mar, tenia 1.212 peus de llarch y 270 d'ample; quan desd'aquest se pujava per una grandiosa escalinata fins á la ciutat alta y palau de August, qu'avuy s'anomena *Castell de Pilat*, y de

quins restos se'n dedueix qu'encara era més llarch que'l Circo. Encara admirarem sas superbas sil·lerias, si be'ls goths feren lo possible per destruírla y'ls arabes se'n serviren pera sas construccions com d'arsenal inagotable.

En aquell circo, á més de lluytar los homens ab las feras, s'hi encenían fogueras pera'ls cristians. Quin tarragoní pot olvidar qu'en ellas hi moriren l'heróich bisbe Sant Fructuós y sos dignes companys los diacres Auguri y Eulogi!

Vaig anar al Ateneo Tarraconense de la classe obrera acompanyat de dos dels Presidents qu'en diversas épocas han treballat ab eficacia per la prosperitat de tan popular institució: don Adolph Alegret y don Ramon Garcia. Es una casa, que sembla un palau, ahont lo poble se diverteix tant com s'instrueix. Allí's donan conferencias y espectacles teatrals; allí s'estudia y's balla; allí s'ha creat una secció pera'l foment de las Lletres, Arts é Interesos morals, y allí hi ha hagut foras é iniciativa pera inaugurar una serie de Exposicions permanents. L'Ateneo publica una revista mensual en que colaboran tarragonins tant distingits com don Eduard Saavedra, don Joseph Yxart, Pin y Soler y altres. Té ademés una bona biblioteca.

Un dels principals objectes que'ns proposem al crear Secció de foment—me deyan aquells amichs—es protegir als joves naturals de Tarragona que reunint notables aptituds pera seguir una carrera artística, se troban abandonats á sas propias foras per falta de recursos ó de protecció.

En ocasions l'Ateneo ha sigut providencia d'apreciables actors, víctimas de sa sort ó de las manyas d'algun empresari poch escrupulós. La societat los cedia gratis son teatro y axis lograven referse.

Me presentaren al escultor don Joseph Verderol Espoy, professor del Ateneo y autor d'un magnífich busto en marbre del que s'ocupa tota la premsa: representa en Peral, l'insigne y desgraciad inventor del submarí, y si es notable la semblansa no ho es menos la execució.

A un altre escultor que també vostè deu conèixer per sas obras, don Anton Miró, li hem encarregat un quadro d'honor dedicat á tarragonins il·lustres, y quan acabi de montarlo cridarà l'atenció per son mèrit y riquesa.

A l'endemá vaig anar al taller del senyor Verderol. Estava fent lo busto en fanch del senyor Hernández de Sanahuja y'm sorprenqué l'extraordinaria semblansa ab lo reputat arqueòlech á qui tant deu Tarragona.

Vostè ha encertat—vaig dirli—á imprimir en son rostre l'expressió investigadora y enèrgica que'l caracterisava.

¡Pobre don Bonaventura! ¡Quánt treballá per treure de las entranyas de la terra y del tondo del mar la Tarragona antiga!

Després vaig anar á l'aristocràtich *Circul de Tar-*

TORTOSA: INCENDI DEL PONT DE BARCAS, lo dia 4 d'aquest mes.

Dibuxos trets de fotografias per J. Subietas Lleopart.

ràgona, invitat a visitar-lo per son President senyor Fabregas, home de món, d'agradós tracte, y advocat y bibliòfil distingit. L'entrada y algunes de las dependencias son realment sumptuosas, sobre tot lo saló de ball.

—En cap casino del món li oferiran a vostè un cafè mellor que'l nostre—me digué al sentir mos elogis per l'esquisit Moka que ns serviren.— Los socis hi tenim un especial punt, y a més no hi ha qui aventatgi al nostre conserje en preparar-lo.

—M'agrada tant, que aquest cafè surtirà ab menció honorífica en LA IL·LUSTRACIÓ CATALANA.—

En la metexa Rambla de Sant Joan, hont se troban lo Círcul y l'Ateneo, mereix una visita del viatger lo Liceo de Tarragona, ahont concurreix principalment l'element més mòbile de la població, militars, empleats, etc., etc., jòvens en sa majoria qu'animan als demés y saben divertir-se.

Lo local es hermós y molt a propòsit especialment pera primavera y estiu, ab son amplíssim balconatge cara al mitx de la Rambla. M'hi presentà son actiu é intel·ligent Secretari don Joseph Maria Miralda Nel-lo y'm manifestà l'encertada combinació de cultas distraccions qu'allí posa la Junta en pràctica.

Vingué a saludarme son il·lustrat President don Joseph Puig Benet y'm digué:

—A Tarragona hi ha poca sociabilitat entre las classes acomodadas y es treurelas de son retraïment. No obstant, nosaltres hoconsegüim, vejentse lo Liceo bastant animat.—

Altra societat hi ha a Tarragona, Lo Foment (allavors s'estava formant) que, si correspon a la iniciativa de son fundador lo respectable notari don Antoni Soler y Soler, arribarà a ser molt important y molt útil, perque, corresponent a son nom, se proposa fomentar los interessos de la població y estrenyer los llassos que deuen unir a unas classes ab altres.

Com societat es també digna de menció lo Casino República Històrica.

Lo senyor Soler tingué l'atenció d'invitar-me a veure un mosaïc romà, més ben dit, sos restos preciosíssims, en una propietat que posseeix a una hora de Tarragona. Lo mosaïc està en la volta del sostre d'un que devia ser sumptuós edifici, però tan destrossat qu'encara que'l senyor Soler, ab zel molt plausible, procurà sa reparació, sols resultan intactes alguns trossos molt reduhits, siluetas de caballs y de figuras humanas, d'admirable relleu y dibuix, sens que sia possible atinar ab l'objecte de la composició.

***

Trobant-me en una acreditada bodega presentant l'elaboració, excità ma curiositat un enginyós aparato de que's servian pera la proba dels vins. Vaig preguntar si era del país ó estranger.

—Construhit a Tarragona, al taller de Francisco Faro. Dona tan bon resultat que son us s'ha estès per tot arreu.—

Ab axò, vaig anar al carrer Real, al taller del senyor Faro, qu'es notable en tota classe d'objectes de caldereria y que a més compta ab un dipòsit de motors a gas de la casa Bloss, màquines y calderas de vapor, destiladors pera l'ayguardent, filtres complerts y varietat de bombas ab sos accessoris, mangueras de goma y lona y tot lo necessari pe'l comer de vins y ayguardents.

Vaig estar també en una fàbrica de gaseosas, de molta reputació, la de Matias Blandinières. Ans de visitarlas las tastarem en son elegant despaig del carrer de l'Unió; una beguda fresca, aromàtica y delitosa.

Lo senyor Blandinières es un amable francès-català, entusiasta del país. En sa fàbrica vegi una màquina qu'es preciosa per la eficacia en l'elaboració, y axò unit a sa laboriositat é inteligencia esplica'l mèrit d'aquellas singulars gaseosas.

A vora d'ella hi ha l'acreditada fundició de ferro y bronzo d'Albert Musolas. Allí's construeix y adoba maquinaria de classes molt distintas, sobre tot motors hidràulics, premsas, transmissions, etc. Vaig passar un bon rato ab lo senyor Musolas que, a més de sa competència en mecànica, es instruhit en art y en lletras.

Igualment es digne de menció en aquest ram Rafel Torallas Vidal, que, a la vegada que té un bon taller de reparacions y construcció de màquines, compta ab la representació de varias casas nacionals y estrangeras.

—Aquí tenim un manyà mecànich de gran mèrit, que ha treballat lo Palau Real de Madrid,—me digué en Casas;—vingui a la fonda del Centro, ahont hi ha posat una claraboya de 12 metros de llarch per sis d'ample y quatre d'altura, y sembla que se aigüanti en l'ayre.—

Efectivament; aquella claraboya es una obra

mestre d'execució y d'equilibri. Pregunti lo nom del autor, y'm contestaren:

—Francisco Balsells.

***

—Vinguí al Gasómetro Tarragoní, que mereix una visita. Lo dirigeix un enginyer amich meu, don P. Monraba Cortadellas, que ha sabut montarlo perfectament. Tenim un'altra fàbrica que'n diuen La Vella, bona també. La dirigeix don Pere Martí.

Anarem al Gasómetro, y lo que més m'agrada foren las atinadas precaucions presas pera evitar los perills d'aquesta classe d'establiments, realisant-se d'un modo notable l'aïlament de las parts y la seguritat del tot, com ho havia vist en las bonas del estranger. Vaig felicitar al senyor Monraba per sa intel·ligent iniciativa, y mos amables companys de premsa senyors Vendrell y Ruiz m'acompanyaren a un passeig pe'ls vols de Tarragona, comensant per la plassa de toros.

—Es massa superba, massa gran per la ciutat actual.—

En cambi'l círcul romà, que era molt més gran, degué resultar petit quan era Tarragona lo cap de l'Espanya d'aquells temps.

Després seguirem las voreras del Francolí, passant per l'hermós pont axecat aquestos anys darrers. Desde allí's descubreix lo més pintoresch del celebrat camp de Tarragona. Té rahó lo poeta Martí Folguera:

Com lo camp de Tarragona
no n'hi há cap més,
si la terra en ell es bona
lo cel més ho es.

Després, voltant per l'esquerra, seguirem lo barri marítim, admirarem las gegantinas obras que continuan efectuantse en lo port, presenciarem algunas escenas típicas entre la gent del barri y després, pujant, anarem a acabar nostre passeig donant un vol per la magnífica Rambla de Sant Joan.

***

Ben coneguda es la reputada fotografia del senyor Torres. Fa anys qu'establí a Tarragona un taller d'ahont han anat sortint las reproduccions més exactas de quant queda en la ciutat artística y monumental, lo gran y lo petit, lo religiós y lo profà. Jo he vist a París una colecció de sas excelents fotografias artísticas realzadas per preciosos marchs. En sa elegant galería de la Rambla, vaig veurehi molts retratos que li donan que fer més que no pas las vistas. Allí aparexen las donas més recordables tarragoninas.

—També's distingeix aquí un altre fotógrafo, lo senyor Pallejá—me digueren.—Sobretot per sa especialitat en los del procediment Eatsman, que son realment notables.—

Al passar pe'l carrer de l'Unió, ahont viu lo senyor Pallejá, vaig veure confirmada aquella opinió en alguns retratos de mèrit, molt dignes de mencionarse.

Fins a un altre día.

L. GARCÍA DEL REAL.

CATALANS DE FRANSA

Lo Rosselló sempre ha tingut fills que s'han adonat de la llengua catalana; si, sempre hi ha hagut en ell una cadena de bons y fermes catalans, cadena de roures que may s'ha trencat y que jvalgans Deul may pus se trencarà.

D'ells, ne son:

Lo coronel Puiggarí, que molts de vosaltres coneixiau, aficionat temps há a vostras obras; n'Esteve Aragó, germà del gran astrònom y celebrat poeta de Las Ninas del Rosselló y dels Adeus al meu país; en Mattes, distingit professor, autor d'una gramàtica catalana; Mossen Delhoste, capellà del Hospital militar de Perpinyà; Mossen Boher, canonge de la Catedral, un dels millors catalanistas.

Ne son també: en Joan Monné, fill de Perpinyà, que viu a Marsella, conegut com a felibre y traductor en versos provençals de la maravillosa Atlàntida. En Pere Talrich, fill de Serrallonga, lo que vivint a París, desde llarch temps, may volgué descuydar la llengua del Vallespir; en Grisot, professor del lyceu Charlemagne; en Taudo, professor

al Conservatori de París; n'Oliva, de Sallagosa, un dels primers escultors de nostre temps; y ab ells tots los bons y vers catalans que s'han juntat a París per hi crear l'associació del Pardal. Ab nosaltres també es Mossen Tolrà de Bordas, catalanista y escriptor molt preuat.

La llengua de casa es com la casa metexa; sempre hom hi torna y sempre ab lo mateix dalé. ¿Digau-me, si us plau, de qui son los Títols de honor de Catalunya, sinó d'un perpinyanès? Y sens anar tan enrerà, ¿de qui son totas aquellas baladas, totas aquellas coplas, totas aquellas cansons, de caràcter y de tipo tan verdaderament rossellonesos que tothom ja coneix? ¿Y aquells dramas religiosos, ab que's divertían nostres vells, teatre absolutament propi de nostra terra, y que seria de racar que's perdesen?

Citarem encara: los PP. Simón Salamó y Melchior Gelabert, autors del llibre admirable La Regla de Vida; en Guillem Agel, estamper y llibreter de Tuhir, que traduhí las tragedias Polyucte, Atalia y Ester, en versos catalans; l'Anton Marfa, fill de Tuhir, qu'escrigué Lo Sacrifici d'Abraham y Sant Joan dins lo Desert; en Pere Puiggarí, autor en 1852 d'una gramàtica francesa-catalana; en Cosme Rouffia, autor de las Tres Visiones, obreta senzilla que ha traduhit en versos francesos nostre malaguanyat professor y amich en Lluís Fabre; Mossen Antoni Jofre, lo de Las Bruixas de Carança; Mossen Espérikette, de Prats de Molló, poeta é improvisador incomparable; Mossen Boixeda, fill de Prats de Molló y rector d'Oms, que s'en podria dir lo Lafontaine català; ab aquest mestre ha comensat, lo que vos parla, a aprendre lo poch que sab de nostra llengua.

Y tots aqexos noms no bastan encara: verdaers y ferrenys catalans eran—sinó per haver usat, a menos per haver estremadament estimada la nostra llengua—lo gran naturalista Companyó, fill de Ceret, y'l nostre immortal astrònom Francesch Aragó, fill d'Estagell, qui's complavia en parlar català ab tots los rossellonesos que l'anavan a visitar en son palau de la ciencia.

Hi hem d'afegir: en Cambouliu, fill de Palaldà, autor d'una Historia de la Literatura Catalana y creador de la Societat de las Llenguas Romanas; en Pere Alart, sabi modest, escorcollador incansable, arxiver que hagués pogut soterrar la pols dels llibres, pergamins y títols que havia llegit, desxifrat y catalogat: en Cortie, mort al moment meteix que arreplegava, desde París, las obras catalanas rossellonesas.

Y aquí teniu mentrestant: en Pere Courtais, autor graciós y elegant de Flors de Canigó, frescas y regaladas com la metexa montanya; Mossen Francesch Rous, rector de Banyuls-de-la-Marenda, autor sens pretensions de Catalanadas plenas de sabor, de gentilesa y de sabiduria; en Pere Vidal, bibliotecari de la vila de Perpinyà, que s'interessa molt en la parla nostra; Mossen Boixeda, digne capellà del Colegi municipal, catalanista de bona fusta; Mossen Bonafont, lo amable Pastorellet de la Vall d'Arles; en fi aquest, vostre admirador, qual sol desitx es vos fer conèixer la gloria, l'honor y'l respecte que's deuen a la llengua catalana.

JUSTÍ PEPRATX.

CREMA DE LA MECA

Importante receta para blanquear el cutis; sana y beneficia; basta una pequenísima cantidad para aclarar el cutis más oscuro y darle la blancura suave y nacarada del marfil (Precio en París 5 francos).

Dusser.—1, Rue J. J. Rousseau, Paris.

Los Salicilats de bismut y ceri, de Viñas Pérez, foren recomanats per l'Academia de Medicina de Granada y adoptats de Real ordre per lo Ministeri de Marina, per curar com cap altra medicació tota mena de vòmits y diarreas.

NOSTRES GRABATS

Don Emili Pi y Molist.

Vejas l'article que insertem en altre lloch d'aquest número, referent á aquest bon català que acabem de perdre y qual mort pioran ahora las ciencias y las lletas. Al cel sia.

Al hostal.

Es aquest un tema que s'ha tractat de totes maneres per distingits pintors de diversos països: la gent d'espasa d'un parell de centurias arrera, divertintse en una taberna ò be, hostal, ara ab las cartas ò ls daus, ara ab un juglar que passa cantant cansons dictadas de nou, ara ab la mossa que ls serveix desexida y provocadora, però sempre esclafinthi las rialladas entre got y got de vi; aquesta es la escena que's reproduheix en una y altra tela, y que ompla de tant en tant las planas dels periòdichs ilustrats.

Una consulta á Tifis.

Tot lo que's fa conixer las costums de països allunyats ens interessa, sobretot si se'ns presenta pe'l cantó més típic ò més artístich. Així aquesta composició, arrancada del natural, es curiosa tant com per la costum en sí, per los trajos y edificis que's presenta.

Lo moli.

Lo quadro d'Achembach que publiquem retrata ben be l'espectacle de l'aygua del torrent precipitante bullidora entre la roda del moli fariner; es un punt de vista ben escullit que impressiona ab tota la forsa de la veritat.

Lectura agradable.

¡Qué'n fa de dias qu'está ab lo meteix llibre entre mans! y no es estrany: ha topat ab las escenas de seducció, aquell jove diu cosas tan bonicas, la noya s'hi dexa caure tan deliciosament, que la lectora passa horas y horas somniant, la vista perduda en l'ayre com si hi busqués son futur enamorat, las mans caygudas sens desamparar lo *Faust*, qual lectura l'extasia.

Tarragona: Porta ciclòpea. Lo sepulcre dels Scipions.

Aquets dos grabats que acompanyan l'escri del Sr. Real, son trets de magníficas fo-

tografias degudas al Sr. Torres, de Tarragona. un dels millors fotògrafos, que'ns las ha proporcionadas molt amablement.

Puigcerdós: la població nova.

Després de la terrible catástrofe d'aquella població, la caritat barcelonina ha provehit de novas habitacions á las familias que havian quedat desamparadas, axecant una població nova hont res hi falta, qual vista de conjunt donem en aquest número, copiantla de una fotografia que'n tragué un distingit militar aficionat y que'ns proporcioná nostre amich lo Sr. Tobella.

Tortosa: incendi del pont de barcos.

Desde ls remots temps de la reconquesta existia á Tortosa'l pont flotant sobre grans barcasas y caballets de fusta que, unint las duas voras del Ebro, permetían lo pas diari de més de mil cinchcents carruatges y de molts mils de personas y caballerías. Sa llargada era de 120 metres.

Lo mati del dia 4 d'aquest mes, á quarts d'onse, los encarregats de la conservació del pont estavan escalfant una caldera de quitrá que, inflamantse y escapantse á lo llarch del pont, propagá'l foc per tot ell en cosa de cinch minuts.

Las bombas del Ajuntament funcionaren desseguida, servidas pe'ls vehins que duyan l'aygua de per tot arreu. Las flamaradas s'axecaven á gran altura y calaren foc á alguns edificis immediats; però las encertadíssimas disposicions presas per las autoritats, l'ausili del veynat y'l molt eficaç de las forsas del exèrcit, pogueren aturar la propagació del foc y privar qu'aquella immensa foguera de més de cent metres destruhís la ciutat.

En los primers moments se va témer qu'haurien ocorregut molts desgracias; las que hi há que lamentar son la mort de D. Joan Gasullas, practicant del Hospital que volgué auxiliar als operaris voltats de flamas, y la d'un dels treballadors del pont.

Lo valor del pont desaparegut era d'unas siscentas mil pessetas.

Lo dibuix que publiquem es tret d'una fotografia de D. Joseph González.

ESPECTACLES

TEATRE DE NOVELTATS. Aquest colissen es lo quin ha presentat més estrenos desde

nostra derrera revista. En primer lloch hi figura l'estreno de *Realidad*, drama de Pérez Galdós, tret de la novela del meteix nom, y en quin l'autor brilla á gran altura com á dramaturg, encara que la obra sia d'aquellas que dexan estranya amargantor en lo públich. En Galdós reuneix condicions pera'l teatre, mes tal volta aquestas brillarian més en un argument imaginat pera la escena y no de segona mà com en lo cas present de *Realidad*.

A aquest següent *Comedia sin desenlace*, de Joseph Echegaray. Es una obra que's tan diferenta de *Sic vos non vobis*, com aquesta ho es de *Prólogo de un drama*. Sembla que després dels derrers fracassos, lo popular autor va tantejant gèneros diferents y fins oposats, y ¡cosa estranya! es opinió general que D. Joseph domina més la comedia d'intrigas com *Comedia sin desenlace*, que no pas los dramas ultra-romántichs que tants de aplausos li han fet escoltar. En aquesta derrera obra, l'autor fuetja de valent la farsa política, y logra que'l públich s'escolti ab interès tots los tres actes. A aquest resultat hi contribuí y no poch la cuydada execució per part de la companyia; un sol detall bastará pera formar concepte d'axò: pera arrodonir lo conjunt, lo director Sr. Mario s'encarregá d'un paper molt secundari.

Altre estreno es *El tercer aniversario ó la vida de Napoleón*, saynete en dos actes del xispejant Ricardo de la Vega. Té la obra, en primer lloch, color local; á més á més presenta una munió de personatges vivents y reals, entre'ls que sobresurten la viuda y'l metge.

Molt ben rebuda fou la producció, y la companyia la desempenyá ab molt d'acert. Los xistes abundants y de molt bona lley.

Un libro viejo se titula la derrera de las obras estrenadas per la companyia Mario, y es son autor nostre compatrici Joseph Feliu y Codina. Lo celebrat autor del *Mas perdut* y *Lo grá de mesch* no havia obtingut fins avuy escribint pera'l teatre Castellá un éxit tan franch y de tan bona fe com lo que ara ha alcanat la seva obra. La comedia se aguanta sempre dins del naturalisme de més bon gènero, y en determinadas situacions s'eleva fins al drama ò á lo que'n diem fa temps *alta comedia*. Agradá molt y l'autor fou cridat á las taulas als finals dels actes

compartint tals obsequis ab los actors que treballaren ab carinyo y afició.

TEATRE DE CATALUNYA. *Las campanadas* fan las delicias del públich. Per cert qu'en una de las derreras representacions l'actor Sr. Bosch, director de la Companyia, fou victima d'una desgracia ocorreguda á causa de la falta de solidés d'un practicable de sa decoració. Avuy per avuy se troba bastant mellorat ja del accident.

Luces y sombras té solsament la música agradable, com á filla de la ploma de Chueca y Valverde. *La hoguera* ni axò té, y *La Revista* ofereix una combinació de la orquesta ab la banda que tocan una persa molt ben trobada, del mestre Caballero.

TEATRE CALVO-VICO. Hi actúan los dias de festa'l Sr. Prats y la tipla Nalbert. S'han fet *Marina*, *Las dos princesas*, *Traviata* y *Carmen*.

X.

NOTAS ÚTILS

No n'estava poch d'amohinat un amich nostre ab las entremaliaduras d'un rellotge de butxaca que may li anava be; un dia li marxava; l'endemá'l trobava aturat ab tota la corda donada; enfi, tan enrabiat varem trobarlo fa un parell de setmanas, que li diguerem perquè no'l feya mirar per algun rellotger dels bons:

—Ja n'estich cansat, — va dirnos: — me l'han arreglat una pila de vegadas, y sempre em fa la metexa broma. ¡Cá! no tinch més remey que llensarlo y comprarne un altre.

— Escolti, — feu un jove amich nostre també, terciant en la conversa, — ¿perquè no proba de portarlo á un rellotger que's una especialitat en adobs, lo Sr. Feliu, que té l'establiment al carrer de Jaume primer?

— ¡Cá! home; lo meteix hi farà ell que'ls altres...

— Vosté meteix... —

Lo dexárem, creguts que's compraria'l rellotge nou. Però l'altre dia'ns aturá per demanarnos que dessim las gracias al amich que li havia dat tan bon consell.

— Miri, — ens digné, — aquell Sr. Feliu, ab uns quants rals y vuyt dias d'observació, me l'ha dextat com nou. —

CANSONS POPULARS CATALANAS

RECULLIDAS Y ARMONISADAS

PER

FRANCISCO ALIÓ

ab un pròlech de

D. FELIP PEDRELL

Forman un quadern de 54 planas, ab la música y la lletra, y's ven en los principals magatzems de música, á 5 pessetas.

VELOUTINE FAY

El mejor y mas célebre polvo de tocador

POLVO DE ARROZ EXTRA
preparado con bismuto
por **Ch. Fay**, perfumista
9, Rue de la Paix, PARIS

PREVIO INFORME DE LA JUNTA SUPERIOR FACULTATIVA DE SANIDAD
RECOMENDADOS POR LA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GRANADA
CURAN INMEDIATAMENTE como ningun otro remedio empleado hasta el dia toda clase de
INDISPOSICIONES DEL TUBO DIGESTIVO,
VOMITOS Y DIARREAS, DE LOS TÍSICOS, DE LOS VIEJOS, DE LOS NIÑOS,
COLERA, TIFUS, DISENTERIA,
VÓMITOS DE LAS EMBARAZADAS Y DE LOS NIÑOS,
CATARROS Y ULCERAS DEL ESTOMAGO,
PIROXIS CON ERUPTOS FÉTIDOS, REUMATISMO
Y AFECCIONES HÚMEDAS DE LA PIEL.

Ningun remedio alcanzó de los médicos y del público tanto favor por sus buenos resultados, que son la admiración de los enfermos; ninguno tan verdad como nuestros **INALTERABLES Y MARAVILLOSOS**

SALICILATOS DE BISMUTO Y CERIO

Cuidado con las falsificaciones ó imitaciones porque no darán el mismo resultado
Exigir la rúbrica y marca de garantía.

De venta en todas las farmacias y droguerías de España y Ultramar. - Vivas Perez, Almería.

SERVEYS DE LA COMPANYIA TRASATLÁNTICA DE BARCELONA

Línea de las Antillas, New-York y Veracruz: Combinació á porta americans del Atlántic y ports N. y S. del Pacífic. — Tres sortidas mensuals; lo 10 y 30 de Cádiz, y lo 30 de Santander.
Línea de Colón: Combinació pera'l Pacífic, al N. y S. de Panamá y servey á Cuba y Méjich ab trasbordo a Puerto-Rico. — Un viatge mensual sortint de Vigo'l 15, pera Puerto-Rico, Costa-Firme y Colón.
Línea de Filipinas: Extensió á Hollar y Cebu y combinacions al Golf Pérsich, Costa Oriental d'África, India, China, Conchinchina y Japó. — Tretze viatjes anuals sortint de Barcelona cada quatre divendres, á partir del 10 de janer de 1880, y de Manila cada quatre dimars á partir del 7 de janer de 1880.
Línea de Buenos Ayres: Un viatge cada mes pera Montevideo y Buenos Ayres, sortint de Cádiz, á partir de 1 de janer de 1880.
Línea de Fernando Póo: Ab escalas en las Palmas, Río de Oro, Dakar y Moravia. — Un viatge cada tres mesos sortint de Cádiz.
Serveys d'África: Línea del Marroch. — Un viatge mensual de Barcelona, á Mogador, ab escalas á Málaga, Ceuta, Cádiz, Tánger, Larache, Rabat, Casablanca, y Maragán.
Serveys de Tànger: Tres sortidas la semana; de Cádiz pera Tànger, los diumenges, dimecres y divendres, y de Tànger á Cádiz, los dilluns, dijous y dissabtes.

Aquets vapors admeten carga en las condiciones mes favorables, y passatgers á quins la Companyia dona allotjament molt cómodo y tracte molt esmerat, com ha acreditat en son dilatat servey. Rebaxas á famílies. Preus convencionales per camarots de lujo. Rebaxas per passatges d'anada y tornada. Hi há passatges pera Manila á preus especials pera emigrants de classe artesana ó jornalera, ab facultat de tornar gratis dintre d'un any, si no troban treball. — La empresa pot assegurar las mercaderias en sos vapors.

AVIS IMPORTANT. — La Companyia prevé als serveys comerciants, agricultors ó industrials, que reberá y encaminará als destins qu'ells designen, las mostres y notas de preus qu'a aquest objecte se li entreguin. — Admet carga y expedix passatges pera tots los ports del món servits per lineas regulars.

PERA MES INFORMES. — Barcelona: Companyia Transatlántica y Srs. Kipol y C.^a — Cádiz: Delegació de la Companyia Transatlántica. — Madrid: Agencia de la Companyia Transatlántica. — Santander: Srs. Angel B. Pérez y C.^a — Corunya: D. E. de Guardia. — Vigo: D. Anton López de Neira. — Cartagena: Srs. Bosch germans. — Valencia: Srs. Dart y Companyia. — Málaga: D. Lluís Duarte.

TALLERS D'EBANISTERIA Y DECORAT D' HABITACIONS

DE **JOAN SANCHEZ**

Mobles d' art de totas épocas y estils, y mobles econòmichs de fantasia y capritxo.

Montaner 133 y 135, entre'l de Mallorca y Provonsa
BARCELONA

FERNET-BRANCA

Especialidad de BRANCA HERMANOS, Milán.
Grandes recompensas en las Exposiciones Internacionales.

El Fernet-Branca es el licor más higiénico conocido. Veinticinco años de éxito en Europa, América, Oriente y África; recomendado por los principes de la Medicina, y extendido su uso en los hospitales.

Efectos garantidos por los certificados de las autoridades, de los médicos, etc.

Representados por los Sres. Polli y Guglielmi. — Barcelona.

Concessionaris per l'América del Sud: C. T. Hoffer & Co. — Génova.

VI DE TAULA

Collita particular de l' hisenda «INDIANO»

➤ **BALLESTÀ** ➤

PREMIAT

ab Medalla de Plata, en la Exposició Aragonesa de 1885

Medalla d'or en la de Barcelona 1888

Preu: 50 céntims ampolla

BODEGÀ:

Plassa del Duch de Medinaceli, 6
BARCELONA

VERDADEROS GRANOS DE SALUD DEL Dr FRANK

Estreñimiento, Jaqueca, Malestar, Posader gástrica, Congestiones, curados ó prevenidos. (Etiqueta adjunta en 4 colores)
PARIS: Farmacia LEROY 91, rue des Petits-Champs.
En todas las Farmacias de España.

FOTOGRAFÍAS INTERESANTES

Catálogo 50 céntims en sellos de correo. — The Publishing Office-Amsterdam.

LLIBRERIA D' A. VERDAGUER

Suscripció á tots los periòdichs catalans.

(Ilustracions, Revistas, Diaris.)

Rambla del Mitj, 5. — Barcelona.

La antiga y coneguda Casa

CH. DENIS

PARIS 4, RUE MANUEL, PARIS

S'encarrega de la compra en comissió, axís com de la expedició de tota classe de mercaderias, com Perfumeria, Drogueria, especialitats farmacèuticas, roba, telas, maquinaria, etc. y del envió de preus y tarifes, contant ab las relaciones de las primeras casas de Fransa.

També s'encarrega la casa de suscripcions á tots los periòdichs de París.

Totas las cartas han de portar un sello de correu espanyol de 25 céntims, pera la contestació.

FOTOGRAFAT Y FOTOTIPIA

J. Thomas & C.^a

Lauria 144 ^{ra} Teléfono 156

HIERRO QUEVENNE 50 AÑOS de ÉXITO

Unico aprobado por la ACADEMIA DE MEDICINA DE PARIS para curar Anemia, Pobreza de la Sangre, Dolores de Estomago.

Exigir la firma QUEVENNE y el Sello de "L'UNION des FABRICANTS", Paris, 14, r. Beaux-Arts.

LA PATE EPILATOIRE DUSSEY

Privilegiada en 1836, destruye hasta las raíces el vello del rostro de las damas (Barba, Bigote, etc.), sin ningun peligro para el cutis, aun el mas delicado. 50 años de éxito, de altas recompensas en las Exposiciones los títulos de abastecedor de varias familias reinantes y los miles de testimonios, de los cuales varios emanen de altos personajes del cuerpo medical, garantizan la eficacia y la excelente calidad de esta preparacion. Se vende en cajas, para la barba y las mejillas, y en 1/2 cajas para el bigote ilgero. — **LE PILIVORE** destruye el vello loquillo de los brazos, volviéndolos con su empleo, blancos, finos y puros como el marmol. — **DUSSEY**, inventor, 1, RUE JEAN-JACQUES-ROUSSEAU, PARIS. (En América, en todas las Perfumerias)

En Madrid: MEICHOE GARCIA, depositario, y en las Perfumerias PASCUAL FRERA, INGLESA URQUJOLA, etc. — En Barcelona: VICENTE FERRER depositario, y en las Perfumerias LAFONT, etc.